

Politika proširenja Europske unije u idućem desetljeću, perspektive i utjecaji na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije

Borac, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:021866>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

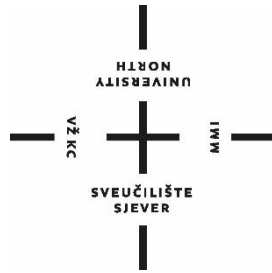

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN**

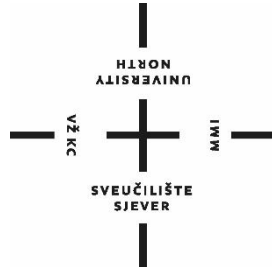
DIPLOMSKI RAD br. 72/PE/2016

**POLITIKA PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE U
IDUĆEM DESETLJEĆU, PERSPEKTIVE I
UTJECAJI NA ZAJEDNIČKU VANJSKU I
SIGURNOSNU POLITIKU EUROPSKE UNIJE**

Marta Borac

Varaždin, ožujak 2016.

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN
Studij Poslovna ekonomija

DIPLOMSKI RAD br. 72/PE/2016

**POLITIKA PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE U
IDUĆEM DESETLJEĆU, PERSPEKTIVE I
UTJECAJI NA ZAJEDNIČKU VANJSKU I
SIGURNOSNU POLITIKU EUROPSKE UNIJE**

Student:
Marta Borac, mat.br. 0099/336D

Mentor:
doc. dr. sc. Petar Kurečić

Varaždin, ožujak 2016.

Prijava diplomskog rada

studenta iv. semestra diplomskog studija
Poslovna ekonomija

IME I PREZIME STUDENTA	Marta Borac	MATIČNI BROJ	0099/336D
NASLOV RADA	Politika proširenja Europske unije u idućem desetljeću, perspektive i utjecaji na Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	EU enlargement policy in the next decade - perspective and effects on the Common foreign and security policy of the EU		
KOLEGIJ	Ekonomika i politika međunarodne razmjene		
MENTOR	doc. dr. sc. Petar Kurečić		
ČLANOVI POVIJERENSTVA	1. izv. prof. dr. sc. Goran Kozina 2. doc. dr. sc. Anica Hunjet 3. doc. dr. sc. Petar Kurečić		

Zadatak diplomskog rada

BROJ 72/PE/2016

OPIS

Europska unija je posebni entitet u međunarodnim odnosima jer se ne može okarakterizirati niti kao konfederacija niti federacija nego je se tretira kao „sui generis“. Zajednička vanjska i sigurnosna politika predstavlja jednu od njezinih ključnih politika. Kako bi se dokazao pozitivan utjecaj na države koje su postale punopravne članice Europske unije, analizirat će se stopa rasta BDP-a i FDI-a prije i nakon punopravnog članstva u Europskoj uniji. Trenutno se politika proširenja odnosi na zemlje Zapadnog Balkana i Tursku te će se analizirati kako bi njihovo priključenje utjecalo na Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije. Izbjeglička kriza je jedan od glavnih izazova s kojima se suočavaju Europska unija i zemlje kandidatkinje što je utjecalo na veći stupanj povezanosti među njima.

U VARAŽDINU, DANA

8. ožujka 2016.

PODPIS MENTORA

P. Kurečić

DIR 01 PE

Sažetak

Europska unija je posebni entitet u međunarodnim odnosima jer se ne može okarakterizirati niti kao konfederacija niti federacija nego je se tretira kao „sui generis“. Zajednička vanjska i sigurnosna politika predstavlja jednu od njezinih ključnih politika. Politika proširenja predstavlja integralni dio Zajedničke vanjske i sigurnosne politike. Proširenje donosi mnogobrojne prednosti i državama koje će se priključiti Europskoj uniji, ali i samoj Europskoj uniji. Analizom stope rasta BDP-a i FDI-a u zemljama prije i nakon članstva u Europskoj uniji pokazat će se u kolikoj mjeri je punopravno članstvo utjecalo na rast istih. Proširenje Europske unije se trenutno odnosi na zemlje Zapadnog Balkana i Tursku kojima će biti potrebno još dugogodišnje pripremanje za punopravno članstvo kako bi u potpunosti uskladile svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije. Izbjeglička kriza je trenutno jedan od najvećih izazova s kojima se suočavaju Europska unija i zemlje kandidatkinje te se njihova suradnja produbila u njezinom zajedničkom rješavanju.

Ključni pojmovi: Zajednička vanjska i sigurnosna politika, proširenje, pravna stečevina, izbjeglička kriza

Abstract

The European Union is a unique entity in international relations and as such is considered to be "sui generis". Common Foreign and Security Policy is one of the main policies that needs to be further developed to enhance the foreign representation of the EU. Enlargement policy is an integral part of the Common Foreign and Security Policy. The enlargement brings many advantages for the countries that will join the European Union and for the European Union itself. By analysing the growth rate of GDP and FDI in countries before and after EU membership it is proven to what extent the full membership affected the growth of the countries. The enlargement of the Union is now compared to the countries of the Western Balkans and Turkey that will take a long preparation for full membership in order to fully harmonize its legislation with the *acquis communautaire*. The refugee crisis is currently one of the biggest challenges that European Union and the candidate countries are going through, therefore their cooperation in solving that situation is even more profound.

Key words: Common Foreign and Security Policy, enlargement, *acquis communautaire*, refugee crisis

Sadržaj:

1. UVOD.....	1
2. PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE.....	2
2.1. Općenito o Europskoj uniji	2
2.2. Dosadašnji krugovi proširenja Europske unije	3
2.3. Potencijalna proširenja Europske unije.....	7
3. PRETPRISTUPNI FONDOVI EUROPSKE UNIJE	10
4. USPOREDBA MAKROEKONOMSKIH INDIKATORA PRIJE I NAKON ČLANSTVA U EUROPSKOJ UNIJI.....	13
4.1. Usporedba bruto domaćeg proizvoda prije i nakon pristupanja Europskoj uniji.....	13
4.2. Izravna ulaganja u države članice prije i nakon pristupanja Europskoj uniji	17
5. VANJSKA I SIGURNOSNA POLITIKA EUROPSKE UNIJE.....	21
5.1. Razvoj zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije	21
5.2. Politika proširenja Europske unije i Zajednička vanjska i sigurnosna politika	25
5.3. Turska	27
5.4. Države Jugoistočne Europe.....	30
6. PRIJETNJA IZBJEGLIČKE KRIZE HOMOGENOSTI POLITIKA EUROPSKE UNIJE 35	
6.1. Opasnost izbjegličke krize za Europsku uniju	36
6.2. Mogući razvoj krize	37
7. ZAKLJUČAK.....	40
8. POPIS LITERATURE.....	42

1. UVOD

Dugo vremena se smatralo kako je potrebno stvoriti zajednički okvir djelovanja svih država Europe. Takva se ideja počela javljati još u vrijeme Karla Velikog te se javljala svijest o mogućnosti suradnje koja ne bi bila utemeljena isključivo na principu očuvanja postojećeg poretka. Kissinger vjeruje da je dugo vremena u Europi suradnja bila temeljena isključivo na principu ravnoteže snaga.¹ S te strane, Europska unija predstavlja značajan korak naprijed te njene supranacionalne institucije imaju ulogu poveznice i stvaranja zajedničkog okvira djelovanja Europske unije. Unutar tog zajedničkog okvira posebno se ističu ključne politike koje su bitne za razvoj Europske unije na vanjskom planu poput Zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Autori poput Keukeleirea i MacNaughtana zaključuju kako je politika proširenja Europske unije integralni i ključni dio Zajedničke vanjske i sigurnosne politike te kako je to najuspješnija politika Europske unije.² Prednosti politike proširenja su mogućnost kreiranja zajedničkih vrijednosti koje nove članice moraju prihvatiti, a proces usklađivanja zakonodavstva jamči maksimalnu koheziju novih članica Europske unije. Upitno je treba li ići u daljnje proširenje integracije bez da je prethodno potpuno jasna potrebna razina kohezije postojećih članica. Probleme u koheziji je moguće vidjeti u situacijama kada nije bilo moguće izglasati Ustavni ugovor jer državama nije odgovaralo čak niti takvo deklarativno delegiranje suvereniteta. Konačno prihvaćeni Lisabonski sporazum nije se bitno razlikovao od Ustavnog, izuzev izbacivanja nekih znakovlja i obilježja koje su države percipirale kao prijetnje njihovom suverenitetu. Još uvijek nije potpuno jasno koju razinu delegiranja suvereniteta prihvaćaju sve članice Europske unije, a slučajevi poput Grčke pokazuju da ne postoji volja pridržavanja zajedničkih politika.

U prvom dijelu će biti opisani dosadašnji krugovi proširenja Europske unije te njihov značaj za trenutnu situaciju i potencijalna proširenja Europske unije. U drugom dijelu bit će opisani pretpristupni fondovi Europske unije te kako oni utječu na pripremanje država kandidatkinja za proces priključivanja Europskoj uniji. U trećem dijelu će se istražiti kako je priključivanje

¹ Henry Kissinger, *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*, Penguin Books, London, 2014., 3. str.

² Stephen Keukeleire, Jennifer MacNaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, London, 2008., 60. str.

Europskoj uniji utjecalo na bruto domaći proizvod i izravna ulaganja u države članice. U četvrtom dijelu bit će opisan utjecaj proširenja Europske unije na razvoj Zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

2. PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE

2.1. Općenito o Europskoj uniji

Ideja o Europskoj uniji postoji još od 17. stoljeća iako je državama Europe trebalo dugo vremena kako bi se razvilo razmišljanje kako se nacionalni interesi bolje mogu zaštititi suradnjom nego konfliktima. Razvoj Europske unije kakva je danas je evolutivni proces. Berković smatra kako je: „Pravna osnova njezina funkcioniranja određena je i nadograđivana u mnogim međunarodnim aktima: Pariškim ugovorom o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik (European Coal and Steel Community-ESCS), potpisanim od strane šest zapadnoeuropskih država u Parizu 18. travnja 1951. godine te Rimskim ugovorom o osnivanju Europske ekonomske zajednice (European Economic Community-EEC) i Europske zajednice za atomsku energiju (European Atomic Energy Community-EUROATOM), potpisanim od šest zapadnoeuropskih država osnivača 25. ožujka 1957. godine, koji su stupili na snagu 1. siječnja 1958. godine, kada su ove dvije organizacije i započele s radom.

Slijedili su Ugovor o ustanovljavanju zajedničkog Vijeća i Komisije Europskih zajednica tzv. Merger Treaty od 1965. godine te Jedinostveni europski akt od 1986. godine, kojim se proširuju nadležnosti i ovlasti europskih ustanova.“³ Europska zajednica za ugljen i čelik predstavljala je veliki korak pri obnovi francusko-njemačkih odnosa nakon Drugog svjetskog rata. Europska zajednica za ugljen i čelik je prvi korak procesa europskih integracija i predstavljala je prvi korak usklađivanja interesa europskih država.

Proces europskih integracija zadnjih desetljeća evoluirao iz primarno ekonomske zajednice do političke zajednice koja uključuje i nove dimenzije kao što je i Zajednička vanjska i sigurnosna politika. Povijesno gledano, vidljivo je kako se Europska unija suočila s mnogo prepreka kako bi proces europskih integracija nastavljao. Već na samom početku u idejnoj fazi stvaranja zajednice kao što je Europska unija, dolazi do suprotstavljenih mišljenja o tome kako bi takva zajednica trebala izgledati. Ljerka Mintas Hodak smatra kako je

³ Svjetlan Berković, Diplomacija i diplomatska profesija, Urban-Media d.o.o., Dubrovnik, 2006., 246.str.

Winston Churchill bio jedan od najistaknutijih političara koji se zalagao za ideju „Sjedinjene države Europe“ koje bi bile po uzoru SAD-a. Sve koji su se zalagali za takav model obično se nazivalo „unionistima“. Nasuprot unionistima su bili takozvani „federalisti“ koji su se zalagali za ostvarenje Europe kao federativne države naroda. Međutim, među njima je također bilo znatnih razlika u gledanju na to kako stvoriti opće ujedinjenje europskih država. S jedne strane, jedan dio njih predvođen Altietom Spinellijem je zagovarao brzu i sveobuhvatnu transformaciju svih država Europe u jednu federalnu europsku državu te se kao zastupnik u Europskom parlamentu zalagao za što snažnije integracije unutar Europske zajednice. S druge strane, imali smo skupinu prevođenu Jeanom Monnetom, Robertom Schumanom, Alciedeom De Gasperijem i Paul-Henrijem Spaakom koji su se zalagali za pragmatičniji pristup koji je podrazumijevao postupnu integraciju po pojedinim sektorima s konačnim ciljem ostvarenja Europske unije (tzv. sektorski pristup).⁴

Iz ovoga možemo zaključiti kako je proces europskih integracija već u samom začetku bio složan proces te se Europska Unija kakva je danas razvijala postepeno prema ideji Jeana Monneta kojeg se smatra „ocem Europe“. Europska unija je subjekt u međunarodnim odnosima koji je po svojoj pravnoj prirodi drugačiji od ostalih subjekata radi nadnacionalnih elemenata. Europska unija kao takva ne može biti okarakterizirana niti kao međunarodna organizacija niti kao neka vrsta federacije ili konfederacije nego je se definira kao „sui generis“. Niti jedan međunarodni subjekt, osim samih nacionalnih država nije postigao toliku razinu integracije kao što je Europska unija.

2.2. Dosadašnji krugovi proširenja Europske unije

Europska Unija je do danas imala sedam proširenja, koje je moguće vidjeti u tablici 1.

Tablica 1. Dosadašnja proširenja Europske unije

Godina proširenja	Države članice
1973.	Danska, Irska, Velika Britanija
1981.	Grčka
1986.	Španjolska, Portugal
1995.	Austrija, Finska, Švedska
2004.	Cipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija
2007.	Bugarska, Rumunjska
2013.	Republika Hrvatska

⁴ Ljerka Mintas Hodak, Povijest europskih integracija, Mate d.o.o., Zagreb, 2011.,str.6.

Izvor:http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html
(04.01.2016.)

Proces proširenja Europske unije bio je vrlo zahtjevan i složen proces. Velika Britanija isprva nije htjela ući u takvu nadnacionalnu organizaciju kao što je Europska ekonomska zajednica. Prvo proširenje Europske unije je predstavljao veliki izazov radi francuskog protivljenja prihvaćanja Velike Britanije kao punopravne članice Europske unije radi neslaganja oko zajedničke poljoprivredne politike koje je kulminiralo „Krizom praznih stolica“. „Kada je Charles DeGaulle odlučio povući francuske predstavnike iz Bruxelles-a jer je odbijao prihvatiti prijedloge Europske komisije kako financirati Zajedničku poljoprivrednu politiku Europske unije te se nije slagao s donošenjem odluka kvalificiranom većinom u Vijeću. Ovaj događaj poznat kao Kriza praznih stolica predstavljala je jednu od najvećih kriza koje je Europska ekonomska zajednica ikad prevladala“⁵. Charles DeGaulle je kao zagovornik Zajedničke poljoprivredne politike zapravo bio vrlo kontradiktoran s osnovnim ciljevima zajedničkog tržišta jer se temeljila na različitim oblicima protekcionističke zaštite te subvencioniranjem poljoprivrede zemljama članicama Europske ekonomske zajednice. „U siječnju 1966. godine pronađen je kompromis kojim se dozvoljava upotreba veta na odluke koje su bile od vitalnih interesa država članica.“⁶ Smatra se kako je Luksemburški kompromis bio samo politički potez kako bi se vratili francuski predstavnici.

Ova situacija vjerno prikazuje jednu od osnovnih kontradikcija europskog integracijskog procesa u kojemu učestalo dolazi do konflikta između nacionalnog i nadnacionalnog elementa odlučivanja u Europskoj uniji. Jednako tako je bila sporna situacija u kojoj je Francuska pokušavala očuvati hegemonski položaj unutar Europske ekonomske zajednice, dok je Velika Britanija bila spremna na relativno mali broj ustupaka kojima bi demonstrirala svoju volju da je spremna za jačanje integracijskih procesa. Upravo radi toga su bile učestale francuske optužbe kako je Velika Britanija trojanski konj SAD-a čiji je cilj oslabiti potencijalnu integraciju europskih država. S obzirom na trenutnu situaciju kada se razmatra izlazak Velike Britanije iz Europske unije, jasno je kako Velika Britanija nikada nije u potpunosti bila predana nadnacionalnim idejama Europske unije.

Nakon što je riješena „Krizna praznih stolica“ Velika Britanija, Danska i Irska pridružile su se Europskoj ekonomskoj zajednici 1973. godine. Za Veliku Britaniju i Dansku su dodane klauzule o izuzeću o pitanjima monetarne politike. „Svih 28 država članica, uz iznimku

⁵ <http://www.e-ir.info/2015/08/22/how-crucial-was-the-empty-chair-crisis-in-the-course-of-european-integration/>

⁶ <http://en.euabc.com/word/640> (04.01.2016.)

Ujedinjene Kraljevine i Danske, moraju preuzeti euro nakon najmanje dvije godine sudjelovanja u europskom tečajnom mehanizmu II (ERM II) i ispunjavanja konvergencijskih kriterija.“⁷

Drugo proširenje 1981. godine uključivalo je Grčku kao desetu članicu Europske zajednice. Grčka je prije ulaska u Europsku zajednicu bila pod vojnom diktaturom te je kao zemlja kandidatkinja morala prihvatiti demokratska načela kako bi postala punopravna članica. Danas bi se Grčka puno teže aplicirala za zemlju članicu Europske unije, ali u razdoblju priključenja Europskoj zajednici, Grčka je imala iznimno važan geostrateški položaj za vrijeme hladnog rata. Time je jasno kako proširenja Europske unije nemaju isključivo ekonomsku dimenziju, već i vojno-političku.

„Proširenje na jug“ 1986. godine uključilo je Španjolsku i Portugal u Europsku zajednicu. Ovim proširenjem, jednako kao i proširenjem koje je uključilo Grčku je Europska unija htjela demonstrirati svoju sposobnost prihvaćanja država koje su u ne tako davnoj prošlosti imale nedemokratske režime i nisu imale razvijena tržišna gospodarstva. Upravo sposobnošću da pravilno integrira takve države u sustav zapadnih, kapitalističkih i demokratskih država je bio značajan ispit za Europsku uniju i njenu sposobnost da proširi ideju Europske unije izvan područja središnje Europe.

Četvrto proširenje 1995. godine, poznato kao EFTA-nsko proširenje je prošlo s najmanje komplikacija. Europskoj zajednici priključile su se Austrija, Finska i Švedska koje su prethodno bile članice Europskog udruženja slobodne trgovine. „Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (engleski: European Free Trade Association – EFTA) utemeljile su Austrija, Danska, Norveška, Portugal, Švedska, Švicarska i Velike Britanija potpisivanjem Stockholmske konvencije iz studenog 1959. koja je stupila na snagu u svibnju 1960. Članicama EFTA-e postale su još Finska (pridružena 1961, u punom članstvu 1986), Island (1970) i Lihtenštajn (1991). Članice EFTA-e željele su ostvariti uzajamnu slobodnu trgovinu industrijskim proizvodima i unaprijediti trgovinu poljoprivrednim proizvodima, ali bez čvršće integracije kakvu je predviđala Europska ekonomska zajednica.“⁸ Za ovo proširenje je jedino bila sporna trajna neutralnost Austrije, s obzirom na činjenicu da prema tumačenju nekih pravnih stručnjaka je trajna neutralnost prepreka članstvu u međunarodnim organizacijama. Upravo radi tog razloga je Austrija i razmjerno kasno postala punopravni član Ujedinjenih naroda. U sklopu tog proširenja se također smatralo kako bi članicom trebala postati i Norveška, ali ona je referendumom odbacila tu mogućnost.

⁷ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.1.1.html (04.01.2016.)

⁸ <http://proleksis.lzmk.hr/20204/> (04.01.2016.)

Najveće i jedno od najvažnijih proširenja bilo je 2004. godine kada se Europskoj uniji priključilo deset zemalja: Cipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija. Značajke ovog proširenja su mnogobrojne, osim što je ovo najveće proširenje Europske unije, ono je predstavljalo ponovno ujedinjenje Europe nakon hladnog rata. Kao bivše komunističke zemlje, sve članice su morale napraviti mnogobrojne reforme kako bi postale stabilne, demokratske države koje bi bile u skladu s pravilima i politikama Europske unije. „Kriteriji koje svaka zemlja koja želi postati članicom Unije mora zadovoljavati poznati su javnosti kao kopenhaski kriteriji, a javnosti se obično predstavljaju kao: politički, gospodarski i administrativni kriteriji. Kod političkih kriterija riječ je o stabilnosti institucija, vladavini prava, zaštiti ljudskih prava i prava manjina te demokratskom uređenju.

Kriteriji koje je donijelo Europsko vijeće na sjednici u Kopenhagenu 1993. godine uključuju i postojanje i funkcioniranje tržišne ekonomije koje mora biti u mogućnosti preuzeti pritisak tržišne konkurentnosti i pravila europskog gospodarstva. Isto tako, svaka zemlja kandidatkinja mora biti spremna preuzeti sve obveze i odgovornosti glede ispunjavanja zajedničke politike i ciljeva Europske unije, a koji se prije svega odnose na stvaranje monetarne unije. Takozvani administrativni kriterij - poznat i kao madridski kriterij, utvrđen na sjednici Europskog vijeća 1995. godine - zahtijeva da zemlja kandidatkinja mora biti sposobna stvoriti uvjete za prilagodbu nacionalne administrativne strukture mehanizmima funkcioniranja javne uprave u Europskoj uniji.“⁹

Kao što je vidljivo, uvjeti koje svaka zemlja koja želi postati punopravna članica Europske unije su vrlo zahtjevni. Državama koje su bile dugo godina pod sovjetskim utjecajem ispunjavanje tih kriterija predstavljao je veliki izazov što je vidljivo i iz dugogodišnjih pregovora koji su prethodili njihovom pristupanju Europskoj uniji. Jedan od posebnih problema bila je tranzicija iz socijalističkog, planskog gospodarstva u tržišno gospodarstvo te prihvaćanje svih standarda demokracije koje je nametala Europska unija. Razmjerno mlade države bivšeg Varšavskog pakta su se nosile s razmjerno velikim brojem problema koje su ostali kao ostaci socijalističkog sustava i priprema te pregovori su bili izrazito dugotrajni. Članstvo u NATO savezu, s obzirom na političke kriterije koje je potrebno ispuniti za članstvo, ali i krucijalno savezništvo sa SAD-om je u tim pregovorima bilo od izričite koristi.

Šesto proširenje 2007. godine uključivalo je Bugarsku i Rumunjsku koje su imale slične probleme kao i države koje su priključene Europskoj uniji 2004. godine. Bugarska i

⁹ <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2626&sec=394> (04.01.2016.)

Rumunjska suočile su se s prihvaćanjem raznih razvojnih strategija te promjenama vladajućih struktura.

Zadnje proširenje 2013. godine uključivalo je Republiku Hrvatsku u Europsku uniju. Proces pristupanja Europskoj uniji bio je dugotrajan proces. Republika Hrvatska je podnijela zahtjev za punopravno članstvo 2003. godine, a službeni status za državu kandidatkinju dobila je godinu kasnije. Službeni pregovori su započeli 2005. godine nakon što su riješeni problemi oko suradnje s Haškim sudom za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije. Republika Hrvatska je morala uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije. Najveći problemi Republike Hrvatske bili su korupcija, neučinkoviti hrvatski pravosudni sustav, prava nacionalnih manjina te odnos sa Slovenijom radi hrvatske granice u Savudrijskoj vali za koji je Slovenija smatrala kako joj pripada u cijelosti.

2.3. Potencijalna proširenja Europske unije

Buduća potencijalna proširenja Europske unije odnose se na zemlje Zapadnog Balkana (Albanija, Crna Gora, Srbija, Makedonija), Tursku i Island. Kako bi postale punopravne članice Europske unije, države članice proći će proces usklađivanja zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije. „Pravna stečevina Europske unije (franc. *acquis communautaire*, skraćeno *acquis*) skup je prava i obveza koji sve države članice obvezuje i povezuje u Europskoj uniji. Pravna stečevina EU-a nije samo pravo u užem smislu jer obuhvaća: sadržaj, načela i političke ciljeve osnivačkih ugovora, zakonodavstvo usvojeno na temelju osnivačkih ugovora te presude Suda Europske unije (prije Suda Europskih zajednica), deklaracije i rezolucije koje je Europska unija usvojila, mjere koje se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, mjere koje se odnose na pravosuđe i unutarnje poslove te međunarodne ugovore koje je sklopila Europska unija (prije Europska zajednica), kao i ugovore zaključene između država članica s trećim zemljama u području djelovanja Europske unije. Svaka država koja želi postati članicom Europske unije mora prihvatiti odluke iz osnivačkih ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije.“¹⁰

¹⁰ http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/mali_leksikon_europskih_integracija_20101.pdf (05.01.2016.)

Tablica 2. Rejting dugoročnog zaduživanja u stranoj valuti

Zemlje kandidatkinje	Godina kandidature	Agencija/Rejting dugoročnog zaduživanja u stranoj valuti		
		Fitch ratings	Moody's	Standard&Poor's
Turska	1999.	BBB-	Baa3	BB+
Makedonija	2005.	BB+	-	BB-
Island	2010.	BBB+	Baa2	BBB+
Crna Gora	2010.	-	Ba3	B+
Srbija	2012.	B+	B1	BB-

Izvor: http://hnbnetra.hnb.hr/rejting_rh/h-zemlje-clanice-eu-i-kandidati.pdf (07.02.2016.)

Kako je moguće vidjeti, zemlje kandidatkinje nemaju visok kreditni rejting te po svim raspoloživim podacima se nisu u potpunosti oporavili od učinka globalne ekonomske krize 2008. godine. Upravo iz tog razloga je često upitna volja pojedinih elemenata unutar Europske unije za daljnje proširenje te se smatra kako bi se prvo trebali definirati pojedini unutarnji kriteriji prije nego li se nastavi s daljnjim proširenjima. Tu je zanimljiv i niz modela koji Kissinger iznosi. Identificirao je 3 modela putem kojih bi se Europska unija mogla nastavljati razvijati: federalni, konfederalni s definiranom jezgrom država te konfederalni model bez definirane jezgre država.¹¹

Federalni model pretpostavlja da bi sve države Europske unije trebale raditi na izgradnji daljnjih politika te visok stupanj suradnje i prijenosa ovlasti na organe Europske unije. Konfederalni podrazumijeva da bi se jezgra država, poput 15 država originalnih članica Europske unije, trebale fokusirati na jačanje integracije u područjima koja su im od interesa. Ujedno se unutar konfederalnog modela pretpostavlja da nije potpuno obavezno da sve članice sudjeluju u pojedinim politikama. Kissinger ističe kako se britanski premijer Tony Blair zalaže za konfederalni model bez definirane jezgre koji predstavlja najslabiji oblik integracija, jer Velika Britanija nikada nije pokazivala izraženu želju za sudjelovanje u integracijama gdje bi morala delegirati veći dio svog suvereniteta.¹²

Ovi problemi, jednako kao i usvajanje Ustavnog ugovora, pokazuju kako Europska unija i dalje nije sigurna kojim točno putem dugoročno teži u razvoju. Upravo iz tog razloga se sve češće razmatra o potrebi produbljivanja integracija prije nego li se ide u njeno daljnje proširenje. S obzirom na trenutne procese gdje se Poljsku i Mađarsku optužuje za kršenje europske pravne stečevine, upitno je i koliko je trenutna razina integriranja održiva. Europska unija se nije pokazala sposobnom reagirati na krize koje prijete njenoj stabilnosti, a to se

¹¹ Henry Kissinger, Treba li Amerika vanjsku politiku, Golden Marketing, Zagreb, 2003., str. 43.

¹² Henry Kissinger, Treba li Amerika vanjsku politiku, Golden Marketing, Zagreb, 2003., str. 44.

osobito odražava u izbjegličkoj krizi gdje je izbio niz sporova između država koje su članice Europske unije. Iz tih sporova je jasno kako ne postoji niti komunikacija niti mehanizmi koji su prijeko potrebni da bi se uspješno sanirale krizne situacije te vrste. S te strane je moguće razmotriti da se prije daljnjih proširenja prvo jasno poslože pojedini mehanizmi i procesi unutar same Europske unije. Prema izvješću Europske komisije o napretku država kandidatkinja, Turska mora i dalje provoditi demokratske reforme te se ističe zabrinutost oko implementacije pravosudnih reformi i zaštite temeljnih ljudskih sloboda. Pregovori između Turske i Europske unije se najviše svode na relevantna pitanja vladavine prava i temeljnih prava za koje će Turska dobiti daljnje smjernice za provođenje reformi.

Problem Makedonije je neefikasan pravosudni sustav, sloboda izražavanja, sloboda medija te ključni problem oko imena Makedonija za koje je hitno potrebno pronaći uzajamno prihvatljivo rješenje. Prema odluci islandske vlade, pregovori su u fazi zastoja od svibnja 2013. godine. Crna Gora je započela s procesom provođenja pravosudnih reformi te su potrebni vidljivi rezultati kojima bi se ubrzao proces pregovora. Srbiji je najveći izazov predstavljao normalizacija odnosa s Kosovom, a jedna od najvažnijih reformi koje treba provesti je također reforma pravosuđa.¹³

Tablica 3. BDP država kandidatkinja

Zemlje kandidatkinje	Godina kandidature	BDP u godini kandidature	BDP 2014. godine	Stopa rasta
Turska	1999	249.751.469.675	798.429.233.036	219,7%
Makedonija	2005	6.258.600.714	11.323.769.141	80,9%
Island	2010	13.236.887.873	17.036.097.482	28,7%
Crna Gora	2010	4.139.192.053	4.587.928.884	10,8%
Srbija	2012	40.742.313.861	43.866.423.167	7,7%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (10.02.2016.)

Prema podacima iz tablice, možemo zaključiti kako je većina država kandidatkinja ostvarila rast BDP-a u razdoblju kandidature. Zemlje kandidatkinje na raspolaganju imaju pretpristupne fondove koji su jedan od čimbenika rasta BDP-a. Turska je u dugogodišnjem razdoblju ostvarila stopu rasta BDP-a za 219,7%. Makedonija je u razdoblju od devet godina koliko je država kandidatkinja ostvarila stopu rasta BDP-a za 80,9%. Island je ostvario velik napredak jer je u samo četiri godine ostvarena stopa rasta BDP-a u iznosu od 28,7%. Crna Gora je zabilježila stopu rasta BDP-a za 10,8%. Srbija je u dvije godine ostvarila stopu rasta BDP-a za 7,7%.

¹³ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf (10.02.2016.)

3. PRETPRISTUPNI FONDOVI EUROPSKE UNIJE

Kao što je već spomenuto, države moraju ispuniti određene kriterije kako bi postale punopravne članice Europske unije. Iz prošlih proširenja vidljivo je kako je većini članica bilo potrebno dugogodišnje pripremanje za pristupanje Europskoj uniji te se u tu svrhu iz proračuna izdvajaju bespovratna sredstva koje države nečlanice mogu koristiti u obliku pretpristupnih fondova. Pretpristupni fondovi su glavni čimbenik kojim se pomaže država kandidatkinjama pri procesu prilagodbe pristupanja Europskoj uniji. Pretpristupni fondovi uključuju financijsku i tehničku pomoć kako bi se provele potrebne reforme. Glavni cilj pretpristupnih fondova je pomoć državama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatkinjama kako bi ispunile Kopenhaške kriterije: stabilnost institucija, vladavina prava, zaštita ljudskih prava i manjina, demokratska vladavina, funkcioniranje tržišta te mogućnost provođenja zajedničkih ciljeva i politika Europske unije. Korištenjem pretpristupnih fondova Europske unije države kandidatkinje pripremaju se korištenje fondova kojima će imati pristup kao punopravne članice.

Prema Skoku, najznačajniji pretpristupni fondovi Europske unije su sljedeći: CARDS (Community for reconstruction, development and stabilization), ISPA (Instrument for structural policies for accession, SAPARD (Special accession for agriculture and development). „Program CARDS je pokrenut 2000. godine za zemlje Zapadnog Balkana za razdoblje od 2000.-2006. godine. Države na raspolaganju imaju iznos od 5 milijardi eura, a program je usmjeren na razvoj infrastrukture, jačanje demokratske vladavine, ekonomski razvoj i jačanje regionalne suradnje.“¹⁴ Regionalni razvoj podrazumijeva smanjenje regionalnih razlika putem gospodarskih aktivnosti u regijama. Ispunjavanju tog cilja pridonosi politika zapošljavanja, razvoj infrastrukture, jačanje demokratskih vrijednosti i gospodarski razvoj koji nudi program CARDS koji se fokusira na gospodarski rast i povećanje konkurentnosti.

„Program ISPA je također pokrenut 2000. godine, a ovim programom se financiraju projekti vezani uz infrastrukturu, pomoć pri usklađivanju s politikama i procedurama Europske unije te zaštite okoliša. Kod ovog programa države korisnice dužne su sufinancirati 25% vrijednosti projekta koja mora iznositi 5 milijuna eura. Program SAPARD usmjeren je financijsku pomoć poljoprivredi i ruralnom razvoju kako bi se zemlje kandidatkinje pripremile na korištenje sredstava koja su osigurana za zajedničku poljoprivrednu politiku na

¹⁴ Branimir Skoko, Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Europskoj uniji-instrumenti financijske potpore, Poslovna izvrsnost, broj 1.,2009., 150. str

koju se iz odvaja oko 40% proračuna Europske unije. Program IPA je pokrenut 2007. godine i objedinjuje ISPA, SAPARD i PHARE programe te usmjerava države kandidatkinje kako bi usvojile pravnu stečevinu Europske unije te ih priprema na korištenje strukturalnih fondova kada postanu punopravne članice Europske unije.“¹⁵

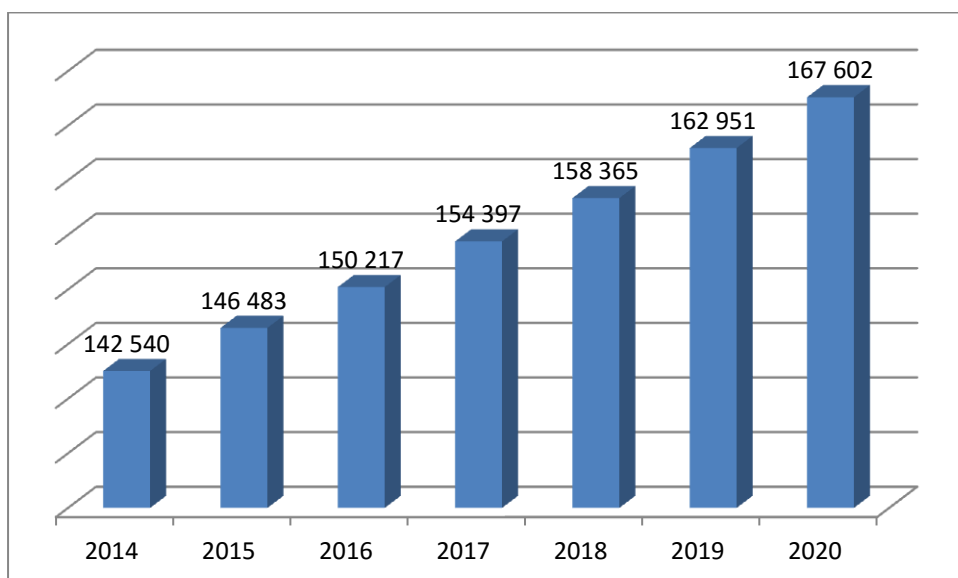
Pretpristupni fondovi imaju veliki utjecaj na pripremanje država kandidatkinja za punopravno članstvo u Europskoj uniji. Pored financijske pomoći koja im je potrebna kako bi mogle ispuniti sve kriterije koje su im potrebni za pristupanje, korištenjem pretpristupnih fondova one se pripremaju za korištenje fondova Europske unije na koja stječu prava punopravnim članstvom. Kao što je vidljivo u tablici 3., Turska, Makedonija, Island i Srbija ostvarile su rast BDP-a od trenutka kada su postale države kandidatkinje Europske unije.

„Novi Instrument za pretpristupnu pomoć je pokrenut 2014. Putem IPA-e II, EU će osigurati 11,7 milijardi eura za razdoblje 2014. – 2020. kao potporu zemljama kandidatkinjama za njihove pripreme za pristupanje te za regionalnu i prekograničnu suradnju. IPA-om II povećava se usmjerenost na prioritete pristupanja EU-u u području demokracije i vladavine prava te tržišnog natjecanja i rasta. IPA-om II također se uvodi sektorski pristup, poticaji za ostvarivanje rezultata, veća proračunska potpora i određivanje prioriteta među projektima. Potreban je koordinirani pristup za glavna ulaganja duž glavnih infrastrukturnih koridora. Jača se koordinacija s međunarodnim financijskim institucijama. Okvirnim sporazumom o ulaganju za Zapadni Balkan nastaviti će se pružati potpora ulaganjima kojima se povećava stvaranje radnih mjesta i rast i promiče povezanost u regiji.“¹⁶

Pretpristupni fondovi imaju veliki utjecaj na gospodarski razvoj država kandidatkinja što je vidljivo u tablici 3. prema kojoj su države kandidatkinje su ostvarile stopu rasta BDP-a u razdoblju kandidature za punopravno članstvo u Europskoj uniji. U nastavku rada će se prikazati koliko je sredstava planirano za razdoblje 2014.-2015. te kako će sredstva biti raspodijeljena među zemljama sudionicama programa.

¹⁵ Branimir Skoko, Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Europskoj uniji-instrumenti financijske potpore, Poslovna izvrsnost, broj 1.,2009., 150. str.

¹⁶ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_hr.pdf (22.02.2016.)

Grafikon 1. Financijski okvir za razdoblje 2014.-2020. izražen u milijunima eura

Izvor: http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm (22.02.2016.)

Tablica 4. Indikativne alokacije sredstava prema zemljama sudionicama programa (u milijunima eura)

Zemlja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.- 2020.	Ukupno
Albanija	83.7	86.9	89.7	92.9	296.3	649.5
Bosna i Hercegovina	39.7	39.7	42.7	43.7	*	165.8
Makedonija	85.7	88.9	91.6	94.9	303.1	664.2
Kosovo	83.8	85.9	88.7	91.9	295.2	645.5
Crna Gora	39.6	35.6	37.4	39.5	118.4	270.5
Srbija	195.1	201.4	207.9	215.4	688.2	1508.0
Turska	620.4	626.4	630.7	636.4	1940.0	4453.9
Višekorisička IPA II	348.0	365.0	390.0	410.4	1445.3	2958.4

Izvor: <http://europski->

fondovi.eu/sites/default/files/Instrument%20pretpristupne%20pomo%C4%87i%20-%20IPA%20II.pdf (22.02.2016.)

4. USPOREDBA MAKROEKONOMSKIH INDIKATORA PRIJE I NAKON ČLANSTVA U EUROPSKOJ UNIJI

Članstvo u Europskoj uniji donosi mnogobrojne prednosti. S ekonomskog aspekta, proširenje na europsko tržište jedna je od najvećih prednosti novim članicama Europske unije. Posebno se ističu četiri slobode kretanja ljudi, usluga, roba i kapitala. Ulaskom na europsko tržište, države članice proširuju svoje tržište na kojem mogu ostvarivati komparativne prednosti izvozom roba i usluga. Na novom europskom tržištu, zemlje članice stječu nova iskustva, znanja i ideje kojima mogu poboljšati svoja poslovanja. Punopravno članstvo u Europskoj uniji donosi i financijsku pomoć putem fondova Europske unije koje sve države članice imaju na raspolaganju. Najznačajniji fondovi Europske unije su Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, Kohezijski fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Osim fondova Europske unije, povećavaju se i investicije i tehnološki transferi. Kako bi se pokazale prednosti pristupanja Europskoj uniji, usporedit će se BDP država članica Europske unije i razina izravnih ulaganja u države članice koje su joj pristupile u drugom valu proširenja.

4.1. Usporedba bruto domaćeg proizvoda prije i nakon pristupanja Europskoj uniji

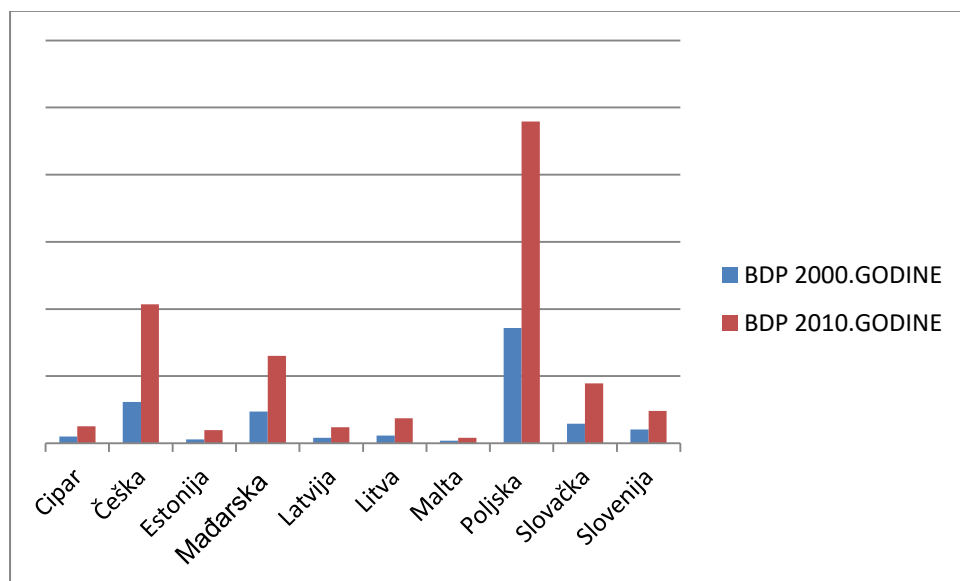
Prema Samuelsonu, bruto domaći proizvod (BDP) je najsvēobuhvatnija mjera ukupne proizvodnje roba i usluga neke države, to je zbroj dolarskih vrijednosti potrošnje (C), bruto ulaganja (I), državnih izdataka za robe i usluge (G) i neto izvoza (X) ostvarenih u zemlji tijekom dane godine.¹⁷ Stoga je zanimljivo promatrati promjenu BDP-a u državama u godinama prije nego li su pristupili Europskoj uniji te nakon što su imali vremena osjetiti posljedice punopravnog članstva u Europskoj uniji. Ta su mjerenja relativna s obzirom na činjenicu da je ostvaren rast BDP-a na globalnoj razini, ali s obzirom na veliku ekonomsku krizu 2008. godine svakako ne bi trebali biti odbačeni kao beznačajni. Uzeta je razlika od 10 godina kako bi se pomnije mogla osjetiti dugoročna posljedica članstva te kako bi se vidjela razlika od značajnog povećanja vjernosti investitora.

¹⁷ Paul Anthony Samuelson, William Dawbney Nordhaus, Ekonomija, 18. Izdanje, Mate d.o.o., Zagreb, 2007., str. 424.

Tablica 5. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine izražen u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	BDP 2000. GODINE	BDP 2010. GODINE	STOPA RASTA
Cipar	9.929.632.422	25.247.424.011	154,3%
Češka	61.474.265.135	207.015.860.050	236,8%
Estonija	5.685.773.519	19.494.662.252	242,9%
Mađarska	47.169.872.903	130.093.753.006	175,8%
Latvija	7.934.770.568	23.743.309.486	199,2%
Litva	11.539.211.480	37.132.564.255	221,8%
Malta	3.957.418.083	8.163.355.021	106,3%
Poljska	171.885.598.583	479.242.529.765	178,8%
Slovačka	29.114.875.622	89.254.492.715	206,6%
Slovenija	20.342.197.589	48.016.463.576	136,0%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?page=1> (03.02.2016.)

Grafikon 2. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine izražen u dolarima

Prema podacima iz tablice i grafikonima se vidi koliki napredak su ostvarile države koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine. Poljski BDP je trenutno najveći od država koje su ušle u sklopu novih proširenja te je stopa rasta BDP-a u deset godina iznosila 178,8%. Ujedno su druge države ostvarile porast od kojih je najmanji ostvarila Malta s 106.3%

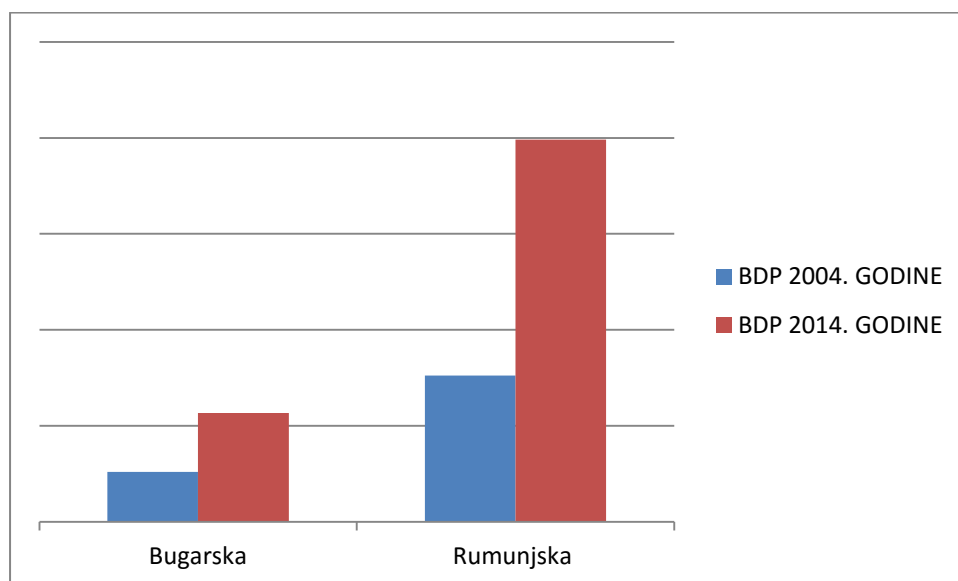
povećanja BDP-a. Uglavnom su značajan rast uspjele ostvariti države središnje Europe koje su iskoristile potencijale fondova Europske unije te kako će biti pokazano u nastavku rada, imale značajniji priljev FDI-a. Značajan priljev FDI-a u tim državama je u potpunosti povezan s članstvom u Europskoj uniji s obzirom na to da se smatra stabilnim udruženjem država te punopravno članstvo održava značajne pomake kako u demokratskim standardima tako u svim nužnim preduvjetima za efikasno poslovanje u državi.

Ovakav rast je ostvaren usprkos činjenici da je globalna ekonomska kriza izrazito snažno zahvatila države Europske unije. Slovačka, koja je pri ulasku u Europsku uniju bilježila godišnji rast BDP-a od otprilike 10%, je pravilno iskoristila sve mogućnosti članstva te je zato s 206% među državama kojima je najviše porastao BDP. Ujedno je potrebno istaknuti baltičke države koje su isto tako uspjele iskoristiti mogućnosti članstva u Europskoj uniji, a ujedno su uspjele u situaciji nakon krize 2008. godine održati razmjerno stabilne makroekonomske indikatore.

Tablica 6. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine izražen u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	BDP 2004. GODINE	BDP 2014. GODINE	STOPA RASTA
Bugarska	26.094.622.564	56.717.054.674	117,4%
Rumunjska	76.216.441.462	199.043.652.215	161,2%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?page=1> (03.02.2016.)

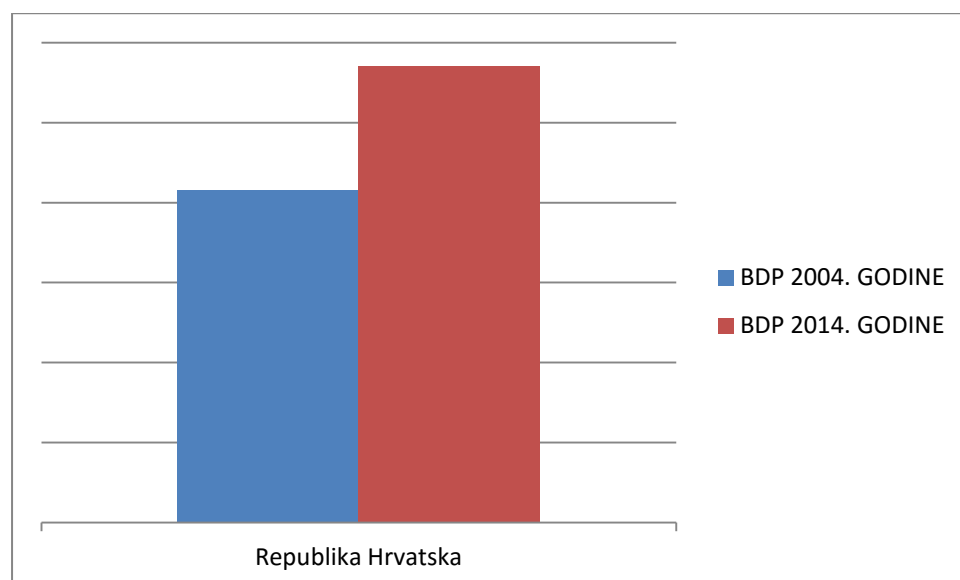
Grafikon 3. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine

Prema podacima iz tablice i grafikona je moguće zaključiti kako su i u Rumunjskoj i Bugarskoj ostvareni ekonomski pozitivni pomaci koje je moguće pripisati članstvu u Europskoj uniji. Njihov porast u promatranom periodu je manji pretežito iz dva razloga. Prvi je što je upravo u promatranom periodu bila globalna ekonomska kriza, dok je drugi razlog što su oni imali značajan rast BDP-a i prije nego li su pristupili Europskoj uniji. To je u određenoj mjeri moguće pojasniti time da i samim time što su bili vjerodostojni za kandidaturu te je njihovo punopravno članstvo bilo pitanje vremena, samo ta činjenica je bila dostatna za povećanje vjerodostojnosti u očima investitora. Uspoređujući njihov rast s državama koje su pristupile 2004. godine, gledajući postotno povećanje vrijednosti ostvarili su približno jednaki napredak.

Tablica 7. BDP Republike Hrvatske koja je pristupila Europskoj Uniji 2013. godine izražen u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	BDP 2004. GODINE	BDP 2014. GODINE	STOPA RASTA
Republika Hrvatska	41.574.530.816	57.113.389.357	37,4%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?page=1> (03.02.2016.)

Grafikon 4. BDP Republike Hrvatske koja je pristupila Europskoj Uniji 2013. godine

Iz grafikona i tablice je vidljivo kako je Republika Hrvatska u periodu od 2004.-2014. ostvarila stopu rasta BDP-a koja je osjetno lošija od država koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine te čak i od Rumunjske i Bugarske. Takve je rezultate moguće opisati cijelim nizom faktora. Jedan od njih je razmjerno slabo korištenje sredstava iz fondova Europske unije te radi kompliciranog administrativnog sustava je Hrvatska često zanemarivana od strane investitora. Slovačka koja ima značajno manje prirodnih resursa, a približno jednak broj stanovnika, je napravila daleko više u liberalizaciji protoka kapitala što joj je omogućilo bitno veće investicije i dugoročno daleko značajniji rast BDP-a.

Hrvatska još mora poduzeti mnoge mjere kako bi iskoristila sve mogućnosti koje pruža punopravno članstvo u Europskoj uniji. S jedne strane je potrebno dalje se fokusirati na kreiranje projekata koji bi mogli biti sufinancirani od strane Europske unije. Isto tako je potrebno diversificirati prihode državnog proračuna jer trenutno gospodarstvo u velikoj mjeri ovisi o turizmu. Veliki problem tako značajne ovisnosti o turizmu je što ovisi o investicijskim mogućnostima stranih državama, a u situacijama kada dođe do krize logično je da se prve uštede rade na turističkim putovanjima. Značajna količina novaca je potrošena na saniranje grana industrije poput brodogradnje čija je profitabilnost dugoročna.

Potrebna je objektivna analiza koje grane industrije objektivno donose zaradu te je potrebno postepeno restrukturiranje industrije i praćenja trendova koji su prisutni u drugim državama u svijetu. Kako bi se to ostvarilo potreban je politički konsenzus barem oko osnovnih ekonomskih pitanja. Rasprave o pojedinim pitanjima od eksploatacije nafte u Jadranu do monetizacije autocesta traju predugo, a raspisivanjem natječaja pa naknadnim otkazivanjem istog se značajno gubi povjerenje investitora te narušava ugled Hrvatske u međunarodnoj zajednici.

4.2. Izravna ulaganja u države članice prije i nakon pristupanja Europskoj uniji

Prema Međunarodnom monetarnom fondu, izravna inozemna ulaganja definiraju se kao sva ulaganja stranih ulagača u domaća poduzeća čime strani ulagači stječu 10% ili više dioničkog vlasništva poduzeća ili ekvivalentni iznos glasačkih prava.¹⁸ Inozemna ulaganja u globalnoj političkoj ekonomiji imaju veliki značaj u periodu nakon kraja Drugog svjetskog rata gdje prvi puta putem Marshallovog plana se ulažu velika sredstva u poslijeratnu Europu. S vremenom dolazi do izmjene trendova te umjesto ulaganja isključivo visoko razvijenih država u druge visoko razvijene države počinju ulaganja u države u razvoju.

¹⁸ <https://www.imf.org/External/NP/sta/bop/pdf/diteg20.pdf> (03.02.2016.)

Upravo to predstavlja izrazito vrijednu priliku za sve države koje su od 2004. godine pristupile Europskoj uniji, s obzirom na to da su troškovi proizvodnje u tim državama niži nego li u državama Zapada. Promatran je period od 5 godina kako bi se mogla vidjeti brza korist od članstva u EU, a podaci iz 2008. godine nisu značajno pod utjecajem globalne ekonomske krize pa to nema utjecaja na njih.

Tablica 8. Izravna ulaganja u države članice koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine izraženi u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	FDI 2003. GODINE	FDI 2008. GODINE	STOPA RASTA
Cipar	908.147.518	1.015.181.777	11,8%
Češka	2.021.275.746	8.815.393.022	336,1%
Estonija	918.990.577	1.873.250.285	103,8%
Mađarska	2.177.247.085	75.013.000.490	3345,3%
Latvija	303.500.000	1.432.688.544	372,1%
Litva	179.179.527	1.907.529.763	964,6%
Malta	1.006.985.513	14.837.415.221	1373,5%
Poljska	4.589.000.000	14.574.000.000	217,6%
Slovačka	559.265.400	4.076.009.621	628,8%
Slovenija	301.500.000	1.081.080.207	258,6%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD> (03.02.2016.)

Temeljem ovih rezultata moguće je uvidjeti izrazito visoku povezanost između FDI-a i rasta BDP-a u državama koje su 2004. godine postale punopravne članice Europske unije. U razmjerno kratkom roku od 5 godina veći broj država je uspio ostvariti iznimno značajan rast, od kojeg je najmanji ostvario Cipar čija stopa rasta FDI-a 2008. godine iznosi samo 11.8% u odnosu na 2003. godinu. Najznačajniji rast se osjetio u državama srednje Europe te u državama Baltika koje su, kako je moguće vidjeti u informacijama ponuđenima u tablici 8., tek punopravnim članstvom u Europskoj uniji u značajnijoj mjeri postali zanimljivi investitorima.

Isto tako je potrebno napomenuti da je nakon raspada Sovjetskog Saveza postojala određena doza sumnje u to hoće li se države koje su nastale na tom području uspjeti prebaciti s planskog i centraliziranog gospodarstva na kapitalističko gospodarstvo. Vjerojatno je članstvom u Europskoj uniji u investitorima došlo do spoznaje da su te države orijentirane prema investicijama te dovoljno stabilne za ostvarivanje dugoročnih ulaganja.

Tablica 9. Izravna ulaganja u države članice koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine izraženi u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	FDI 2007.GODINE	FDI 2012.GODINE	STOPA RASTA
Bugarska	13.875.270.457	1.787.980.000	-87,1%
Rumunjska	10.290.000.000	2.629.000.000	-74,5%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD> (03.02.2016.)

U Bugarsku i Rumunjsku je, kako je moguće vidjeti iz prethodno navedene tablice, u nekoliko godina neposredno nakon što su ušle u Europsku uniju, ostvareno smanjenje u iznosu FDI-a. Postoje dva ključna razloga za ovaj fenomen. Prvi je razmjerno jednostavan te se tiče smanjenih investicijskih mogućnosti svih ekonomskih subjekata za perioda gospodarske krize. Upravo je tako promatrani period se poklopio s periodom gospodarske krize te stoga značajno utječe na rezultat. Drugi razlog je niz negativnih izvještaja Europske unije nakon ulaska u punopravno članstvo te česte optužbe o neefikasnom pravosuđu i korupciji. Prema izvještaju Europske komisije, Bugarska je ostvarila napredak po pitanju pravosudnih reformi, ali su pitanja oko korupcije i organiziranog kriminala i dalje u fazi stagnacije.¹⁹ Rumunjska je prema Izvještaju Europske komisije ostvarila napredak kako bi prilagodila svoj pravosudni sustav te je na dobrom putu kako bi riješila problem korupcije, ali s obzirom na to da preporuke za razvoj i dalje stoje, Rumunjska nije u potpunosti provela nužne reforme.²⁰ Ti izvještaji su bitno smanjili povjerenje investitora prema mogućnosti Rumunjske i Bugarske da uspješno provedu reforme kako bi bile otvorene te poželjna destinacija za kapital.

Tablica 10. Izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku koja je pristupila Europskoj uniji 2013. godine izraženi u dolarima

DRŽAVA ČLANICA	FDI 2009.GODINE	FDI 2014.GODINE	STOPA RASTA
Republika Hrvatska	3.198.815.037	3.936.910.853	23,1%

Izvor: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD> (03.02.2016.)

¹⁹ http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2015_36_en.pdf (10.02.2016.)

²⁰ http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2016_41_en.pdf (10.02.2016.)

Republika Hrvatska je uslijed ostvarivanja punopravnog članstva u Europskoj uniji ostvarila relativno malu stopa rasta izravnih inozemnih ulaganja. Kako je prethodno spomenuto, jedan od temeljnih razloga zašto se uslijed punopravnog članstva povećavaju izravna inozemna ulaganja je povećanje povjerenja stranih investitora. U ovom periodu Republiku Hrvatsku je zahvatilo nekoliko štetnih vanjskih i unutrašnjih faktora. Od unutrašnjih faktora izražen je problem što nije došlo do provođenja potrebnih reformi, osobito u području racionalizacije javne uprave i olakšavanja ulaganja stranim investitorima. Lozina i Klarić ističu kako dolazi do tendencija u svijetu promjene javne uprave, primjerice u SAD-u gdje je uslijed napada 11. rujna i nakon krize 2008. godine više odgovornosti prepušteno jedinicama lokalne samouprave.²¹

U Republici Hrvatskoj se kroz razmjerno dugi period raspravljanja, zaključilo kako je racionalizacija osobito potrebna, posebice u izrazito velikom broju državnih agencija koji predstavljaju trošak na rashodovnoj strani proračuna, a nisu međusobno usklađeni. Veliki broj agencija koji se izravno ili u potpunosti ili djelomično financiraju iz proračuna Republike Hrvatske često imaju zaduženja koja su srodna, a taj izrazito velik sustav je vrlo slabo usklađen.

Isto tako se smatra kako Republika Hrvatska nije učinila dovoljne pomake u stabilizaciji fiskalne politike i kreiranju dugoročno održivih ekonomskih politika. Ovo je osobito vidljivo u činjenici da je došlo do porasta deficita državnog proračuna te povećanja udjela javnog duga u BDP-u do gotovo 90%. Samim time radi izrazito nepovoljnih kamatnih stopa po kojima se Republika Hrvatska kontinuirano zadužuje, dolazi do izrazito visokog troška plaćanja javnog duga. Samim time se učestalo govori o potrebi uravnoteženja prihodovne i rashodovne strane proračuna. Isto tako, Bratić ističe potrebu da se prilikom kreiranja budžeta pridržava jasno definiranih pravila te opasnost politizacije proračunskog procesa.²² Ovakav je problem osobito vidljiv u Republici Hrvatskoj gdje ne postoji jasno usuglašeni strateški ciljevi između ključnih političkih aktera.

U isto vrijeme Republika Hrvatska je imala razmjerno negativno makroekonomsko okruženje gdje je velika većina tradicionalnih investitora u Republiku Hrvatsku imala problema sa sanacijom posljedica krize 2008. godine. Njihova nemogućnost da oporave vlastitu ekonomiju i smanjenje investicijskog potencijala je jedan od značajnih razloga zašto nije došlo do znatnog povećanja izravnih inozemnih ulaganja u Republiku Hrvatsku u periodu neposredno nakon punopravnog članstva Republike Hrvatske u

²¹ Duško Lozina, Mirko Klarić, Javna uprava suvremene države u promijenjenim okolnostima, Vol.49, (2012.) br. 1, str. 23.

²² Vjekoslav Bratić, Politika proračuna i proračunskog procesa: primjer Hrvatske, br.1.Vol.7., 2011.,str.124.

Europskoj uniji. Isto tako je određenim odlukama oslabila svoju poziciju prema drugim potencijalnim investitorima. Na primjer, uvođenje vize za turske i ruske građane je imalo negativne posljedice za turizam, ali je i smanjilo razinu gospodarskih odnosa između Republike Hrvatske i tih država. Takvo je djelovanje bilo neizbježno jer je Republika Hrvatska morala prihvatiti isti vizni režim kao i druge države članice Europske unije, ali je time oslabljena pozicija Republike Hrvatske prema tim potencijalnim investitorima.

5. VANJSKA I SIGURNOSNA POLITIKA EUROPSKE UNIJE

5.1. Razvoj zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije

Kao i sam proces europskih integracija, razvoj Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije bio je vrlo zahtjevan. Prvenstveno je trebalo osvijestiti države članice o potrebi postojanja Zajedničke vanjske i sigurnosne politike te im promijeniti tradicionalno viđenje međunarodnih odnosa koje je bilo bazirano na Westphalskom miru. Vlatko Cvrtila ističe kako se nakon Westphalskog mira politike država temelje isključivo na njihovoj moći i interesima te da je ravnoteža snaga bio mehanizam koji se koristio za regulaciju odnosa među državama.²³ Viđenje politike kao takve vladao je sve do kraja Drugog svjetskog rata kada se vanjska politika i ujedinjenje počinju smatrati načinom sprječavanja takvih sukoba što potiče stvaranje ideja o zajedničkoj obrani država Europe.

Prvi konkretni korak bio je nastanak Zapadnoeuropske unije (Western European Union) 1948. godine. „Zapadnoeuropska unija je organizacija europskih država osnovana radi vođenja zajedničke obrambene politike i sigurnosne suradnje. Utemeljena je u razdoblju hladnog rata na osnovi sporazuma iz Bruxellesa od 17. ožujka 1948. (potpisnici Belgija, Francuska, Luksemburg, Nizozemska i Velika Britanija“²⁴ Kako je godinu dana poslije osnutka Zapadnoeuropske unije nastao NATO savez, Zapadnoeuropska unija nije ostavila značajan utjecaj, ali je ipak bila prvi korak uspostave bliske suradnje zapadnoeuropskih država po pitanju zajedničke sigurnosne politike. U procesu europskih integracija, Zajednička vanjska i sigurnosna politika dugo godina nije bila jasno definirana, tek je 70-ih godina započeta suradnja na međuvladinoj razini putem razmjene stavova ministara vanjskih poslova država članica kako bi se postavila konačna mišljenja. Berković smatra da: „Tek je Ugovorom iz Maastrichta, koji je stupio na snagu 1. studenoga 1993. godine, u poglavlju

²³ Vlatko Cvrtila, Države i međunarodna sigurnost, Politčka misao, Vol XXXIV, (1997.), br. 3, str. 31.

²⁴ <http://proleksis.lzmk.hr/50868/> (08.01.2016.)

„Odredbe vezane zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku“ uspostavio stvaranje zajedničkih stavova Europske unije glede vanjske politike, ponajprije u svezi s oružanim sukobima, ljudskim pravima ili pojedinim drugim pitanjima koja se odnose na temeljna načela i zajedničke vrijednosti na kojima počiva Europska unija.“²⁵

Ugovorom iz Maastrichta Zajednička vanjska i sigurnosna politika postaje drugi stup Europske unije uz prvi nadnacionalni stup i treći stup vezan uz suradnju u pravosuđu i unutarnjim poslovima. „Prema Ugovoru o Europskoj uniji, ciljevi Zajedničke vanjske i sigurnosne politike jesu čuvanje zajedničkih vrijednosti, temeljnih interesa i neovisnosti Europske unije, jačanje sigurnosti EU i njezinih članica, očuvanje mira i jačanje međunarodne sigurnosti u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih naroda, Helsinškog završnog dokumenta i ciljeva navedenih u Pariškoj povelji, jačanje međunarodne suradnje, razvoj i stabilnost demokracije i vladavine prava te poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda.“²⁶ Glavna karakteristika Zajedničke vanjske i sigurnosne politike je interakcija između nacionalne i nadnacionalne razine. Međutim, teško je Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku doživljavati kroz dvodimenzionalnu razinu, jer treba uzeti u obzir i druge čimbenike međunarodnih odnosa kao što su Ujedinjeni narodi i Sjevernoatlanski savez (NATO). Sve članice Europske unije su i članice Ujedinjenih naroda te su kao članice Ujedinjenih naroda dužne poštivati odredbe Povelje Ujedinjenih naroda.

Najvažnije odredbe kojih se moraju držati članice Ujedinjenih naroda kako bi se osigurao mir na globalnoj razini su: poštivanje suverenosti drugih država te rješavanje sukoba mirnim putem bez sile. Države članice su dužne pomagati u akcijama Ujedinjenih naroda, odnosno odbijati pomoći državama kojima je organizacija nametnula određene sankcije. Većina članica Europske unije su također i članice NATO-a: Belgija, Bugarska, Hrvatska, Češka, Danska, Estonija, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Litva, Latvija, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Velika Britanija.

Jedino Austrija, Cipar, Finska, Irska, Malta i Švedska nisu članice NATO-a. „Najveći pomak u odnosima EU-a i NATO-a predstavlja Deklaracija EU-NATO o Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici (European Security and Defence Policy, ESDP), usvojena u prosincu 2002. godine u Kopenhagenu. Suradnja je otvorena i proširena na mnogim poljima, a izvedena je i operacija Concordia, u Makedoniji, što je predstavljalo prvi razmjestaj snaga EU-a. EU je također preuzela i misiju NATO-a u BiH, a prije toga policija Europske unije

²⁵ Svjetlan Berković, *Diplomacija i diplomatska profesija*, Urban-Media d.o.o., Dubrovnik, 2006., str. 253.

²⁶ Davorin Rudolf, *Zajednička sigurnosna i obrambena politika Europske unije prema Lisabonskom ugovoru*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 2014., str. 579.

obavljala je dužnost. Preuzela je i misiju policijskih snaga na Kosovu. Sve ove misije pomažu u daljnjoj uspostavi i primjeni sporazuma Berlin plus, koji se tiču suradnje, usvojenih u travnju 2003. godine. Činjenica da je toliki broj dalekosežnih sporazuma postignut u tako kratkom vremenu dokaz je da su članice NATO-a i EU-a predane dugoročnom strateškom partnerstvu EU-a i NATO-a.“²⁷

Iz ovoga je vidljivo kako se NATO i Europska unija nadopunjavaju te su jedni od ključnih čimbenika u održavanju mira i sigurnosti u međunarodnim odnosima. Kao saveznici, NATO i Europska unija mogu stvoriti povoljnije uvjete u međunarodnim odnosima kroz poboljšanje suradnje, zajedničkog upravljanja u kriznim situacijama te proširenjem političkih konzultacijama mogu riješiti pitanja od zajedničkog interesa.

Nakon što je Ugovorom iz Maastrichta uspostavljena Zajednička vanjska i sigurnosna politika kao drugi stup Europske unije, predstavljena je kao politika koja omogućava Europskoj uniji koherentniji pristup na međunarodnoj sceni te su se time počela povećavati očekivanja o daljnjem produbljivanju integracija. Zajednička vanjska i sigurnosna politika zahtijeva od država članica veći stupanj povezanosti, lojalnosti te zajedničke solidarnosti radi čega je nužno da države članice identificiraju zajedničke interese i savladaju potencijalne prepreke radi različitih nacionalnih vanjskih politika samih država članica.

Ugovorom iz Amsterdama 1999. godine ostvaren je pomak uspostavom funkcije Visokog predstavnika. Prema članku J16. Ugovora iz Amsterdama, Glavni tajnik Vijeća i Visoki predstavnik pomažu radu Vijeća u pitanjima koja se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, posebice kroz doprinose oblikovanja, pripreme i provedbe političkih odluka te kada je to prikladno, Visoki predstavnik djeluje i u ime Vijeća na zahtjev Predsjedništva, vodeći politički dijalog s trećim stranama.²⁸ Zajednička vanjska i sigurnosna politika je dobila prvu stvarnu podršku uspostavom uloge Visokog predstavnika. Važnost Visokog predstavnika raste jačinom podrške država članica pri pregovorima s trećim stranama. Lisabonskim ugovorom 2009. godine, formirana je uloga Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Članak 18. Lisabonskog ugovora definira glavne zadaće Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku: „Visoki predstavnik vodi zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Unije. Svojim prijedlozima doprinosi razvoju te politike koju provodi u skladu s mandatom koji mu dodjeljuje Vijeće. Isto se primjenjuje i na zajedničku sigurnosnu i obrambenu politiku. Visoki predstavnik jedan je od potpredsjednika Komisije. On osigurava dosljednost vanjskog djelovanja Unije. U

²⁷ Petar Kurečić, Geopolitika i geoeconomija suvremenog NATO-a, Stajer-graf d.o.o., Zagreb, 2011., str. 156.

²⁸ http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_en.pdf (09.02.2016.)

Komisiji je odgovoran za njezine obveze u pogledu vanjskih odnosa i za usklađivanje drugih aspekata vanjskog djelovanja Unije. Pri izvršavanju tih zaduženja u Komisiji, i samo za potrebe tih zaduženja, Visokog predstavnika obvezuju postupci Komisije u mjeri u kojoj je to u skladu sa stavcima 2. i 3²⁹

Osim Visokog predstavnika za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, jedan od najznačajnijih faktora za usmjeravanje Zajedničke vanjske i sigurnosne politike je Europska strategija sigurnosti koja je donesena na summitu u Bruxellesu 2003. godine. Prema Bilandžiću, tri su temeljna cilja dizajniranja strategije: poboljšanje koherentnosti provedbenih politika među državama članicama Europske unije, promoviranje zajedničkog razumijevanja prijetnji i rizika s kojima se Europska unija suočava te se strategiju može promatrati kao okvir za strateški dijalog u odnosu na transatlantsku sigurnosnu agendu, posebno u odnosu na SAD. Terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje, regionalni sukobi, „oslabljene države“ i organizirani kriminal navedeni su kao glavne prijetnje Europskoj uniji.³⁰

Iz ovoga možemo zaključiti kako Europska strategija sigurnosti zahtijeva od država članica veći stupanj aktivnosti kako bi se ostvarivala međunarodna suradnja kojom bi se navedene prijetnje s kojima se Europska unija suočava mogle riješiti. Upravo je zato potrebno mjeriti realne dosege Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije, posebno uzimajući u obzir veliki broj interesnih skupina koje su uključene u njeno donošenje. Sam postupak kreiranja vanjske politike je izrazito kompleksan u državama gdje su, prema Vukadinoviću, glavne interesne skupine šef države te ministarstvo vanjskih poslova kao elementi izvršne vlasti te eventualno parlamentarni odbor koji provodi provedbu vanjske politike.³¹

Donošenje odluka unutar Europske unije je bitno kompliciranije, između ostalog jer je puno veći broj aktera uključen u proces. Samim time što je jedna politika koja bi se trebala donositi vrlo brzo i pratiti svjetska zbivanja ne odgovara vrlo brzo na aktualna svjetska događanja. Tu je vidljiva i komplicirana dinamika donošenja odluka između 28 država članica Europske unije, ali i komplicirani odnosi između Europske unije kao nadnacionalne integracije i razine odlučivanja država članice. Bilandžić ističe kako će odnos nacionalnih interesa pojedinih moćnih država EU i Unije kao cjeline predstavljati kamen spoticanja i faktor koji će komplicirati napore uspjerene na definitivnu uspostavu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Europske unije.³² Uzimajući te faktore u obzir, izrazito je teško kreirati

²⁹ <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (09.02.2016.)

³⁰ Mirko Bilandžić: Prema strategiji "nacionalne" sigurnosti Europske unije-Analiza strategije unutarnje sigurnosti Europske unije, Policijska sigurnost broj 1., Zagreb, 2012., str. 56., 57.

³¹ Radovan Vukadinović: Teorije vanjske politike, Politička kultura, Zagreb, 2005., str. 44.,45.

³² Mirko Bilandžić, Sjeme zla, Elementi sociologije terorizma, Plejada Synopsis, Zagreb, 2010., str.55.

koherentnu Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku. S te strane pitanje proširenja Europske unije je jedno od pitanja na kojima postoji određen stupanj konsenzusa i potrebno bi bilo najviše iskoristiti mogućnosti vanjskopolitičkog djelovanja koristeći postepeno prihvaćanje država kandidata pravne stečevine Europske unije. Upravo zato je potrebno ponoviti ideje Keukeleirea i MacNaughtana kako proširenje nije samo integralni dio Zajedničke vanjske i sigurnosne politike, nego i njena najuspješnija politika.³³

5.2. Politika proširenja Europske unije i Zajednička vanjska i sigurnosna politika

Proširenje Europske unije predstavlja dio vanjske politike Europske unije jer stavlja Europsku uniju u poziciju da zahtijeva od država članica usklađivanje unutarnje i vanjske politike u skladu s pravnom stečevinom Europske unije radi čega je odnos proširenja i Zajedničke vanjske i sigurnosne politike kompleksno pitanje. Kao što je navedeno, države članice moraju svoje zakonodavno uskladiti s europskim te moraju dio svog suvereniteta prenijeti na nadnacionalnu razinu. Države kandidatkinje su već u dugotrajnom procesu prilagođavanja koje im predstavlja veliki izazov radi brojnih problema s kojima se suočavaju. Većina država kandidatkinja imaju loš kreditni rejting, nekvalitetan zakonodavni sustav, probleme s korupcijom koje će biti teško riješiti kako bi postale punopravnim članicama Europske unije što predstavlja izazov ne samo za njih same, nego i za Europsku uniju koja im pomaže pri rješavanju navedenih problema.

Prihvaćanjem država kandidatkinja kao punopravnih članica donosi mnogobrojne prednosti, ali i izazova. Europskoj uniji je prednost širenje fizičkih granica na jug i istok Europe. Kao što je vidljivo u tablicama 3.–8., države članice su nakon pristupanja Europskoj uniji postigle rast BDP-a i FDI-a, što predstavlja prednost i za samu Europsku uniju jer i njezin BDP i FDI rastu što je čini jačim akterom na međunarodnoj sceni. Prihvaćanjem novih članica, Europska unija dobiva veće tržište što stvara veće prilike za sve države članice te se većim tržištem povećavaju i proizvodni kapaciteti što Europskoj uniji povećava globalnu konkurentnost. Globalna konkurentnost, povećani potencijal rasta tržišta, veći prijenos znanja, kapitala, povećanje FDI-a i BDP-a, veći stupanj specijalizacije i općenito podizanje produktivnosti u Europskoj uniji dovodi do toga da Europska unija postaje jedan od najznačajnijih aktera na međunarodnoj sceni.

³³ Stephen Keukeleire, Jennifer MacNaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, London, 2008., 60. str.

Prema Strategiji proširenja i ključnim izazovima 2014.-2015. definirane su tri strateške prednosti proširenja:

1. Proširenje čini Europu sigurnijim mjestom. Kroz proces pridruživanja, EU promovira demokraciju, temeljne slobode te učvršćuje vladavinu prava u svim državama koje žele pristupiti, smanjujući utjecaj prekograničnog kriminala. Trenutna politika proširenja je jačanje mira i stabilnosti na Zapadnom Balkanu i unapređenje oporavka i pomirenja nakon ratova iz 1990-ih.

2. Proširenje pomaže u poboljšanju kvaliteta života ljudi kroz integraciju i suradnju u područjima poput energetike, transporta, vladavine prava, migracija, sigurnosti hrane, zaštite potrošača i životne sredine i klimatskih promjena. Proširenje nam pomaže da osiguramo da se vlastiti visoki standardi primjenjuju izvan vlastitih granica, što smanjuje rizik da na građane EU utječe npr. uvezeno zagađenje.

3. Proširenje nas čini prosperitetnijim. Veća Europa je jača Europa. BDP u Europskoj uniji je 2012. godine iznosio 23% svjetskog BDP-a, iznoseći 13 milijardi eura. Pristupanje je bilo korisno i za države koje pristupaju EU kao i za države koje su već članice. Kako se širi Europska unija, tako se šire i prilike za poduzeća, investitore, potrošače, turiste, studente i vlasnike nekretnina. Veće jedinstveno tržište je privlačnije za investitore: direktna strana ulaganja iz ostatka svijeta u EU su se udvostručila kao i postotak BDP-a od pristupanja iz 2004. godine (s 15,2% BDP-a u 2004. godini, 30,5% BDP-a u 2012. godini).³⁴

Međutim, izazov predstavlja međudržavno pregovaranje i postizanje visokog stupnja koherentnosti među državama članicama koje je mnogo zahtjevnije s više članica. Rastom država članica teže se postiže usklađivanje nacionalnih politika s politikom Europske unije te je veći izazov uskladiti nacionalne interese svih država članica. Produbljivanje odnosa među postojećim državama članicama te jačanje koherentnosti među njima predstavlja izazov koji Europska unija mora prevladati prije daljnjeg proširenja. U ovome trenutku je izrazito nesigurno u kojoj fazi je postojeća faza integracija Europske unije te koja je njezina buduća perspektiva. S te strane postoji određeni stupanj nesigurnosti u tome je li, odnosno kolika bi bila korist državama koje žele pristupiti punopravnom članstvu u okruženju gdje se nastavlja proces slabljenja integracija unutar Europske unije.

Ovo je osobito vidljivo u činjenici da Ujedinjeno Kraljevstvo nastavlja s idejom istupanja iz punopravnog članstva u Europskoj uniji, što bi moglo predstaviti opasnost domino efekta u kojemu bi više država koje su nezadovoljne stanjem u Europskoj uniji mogle istupiti iz Europske unije ili u najmanju ruku tražiti daljnje koncesije kako bi ostale članice.

³⁴ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf (20.02.2016.)

Sličan strah je bio i prilikom potencijalnog izlaska Grčke iz Eurozone. Postojao je cijeli niz studije, primjerice Ionescu, koje su tvrdile kako postoje koristi od izlaska Grčke iz Eurozone.³⁵ Temeljem psihološkog efekta i potencijalne štete za stabilnost eura, Grčka je i dalje članica Eurozone te je tu moguće vidjeti koliko Europska unija i njene države članice kalkuliraju u pokušaju održanja stabilnosti same integracije.

Analizom država kandidatkinja, utvrdit će se kako bi njihovo prihvaćanje u Europsku uniju utjecalo na Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku.

5.3. Turska

Turska je postala država kandidatkinja 1999. godine. Turska je ključni partner u Europskoj uniji radi čega pokušavaju poboljšati suradnju na ključnim područjima od zajedničkog interesa. Turska je na čelu izbjegličke krize koja je zahvatila većinu Europe radi čega je između Turske i Europske unije zadnje godine povećana politička suradnja koja Europskoj uniji predstavlja partnerstvo od ključne važnosti. Turska se suočava s ozbiljnim vanjskopolitičkim i sigurnosnim problemima, posebice radi rasta terorističkih prijetnji. Ujedno doživljavaju promjene u glavnim vanjskopolitičkim ciljevima, s obzirom na sukob u Siriji gdje se u jednom trenutku preveliki prostor za djelovanje ostavio Kurdima. Neovisno o netrpeljivostima između Turske i različitih drugih aktera u toj skupini, jedna od glavnih prijetnji turskom dugoročnom razvoju je kreiranje neovisne države Kurdistan te se u tom kontekstu svi raspoloživi alati vanjske politike koriste kako bi se takva situacija spriječila.

Europskoj uniji je jedan od ključnih zadataka napraviti zajednički plan aktivnosti za izbjeglice i migracije te su sve članice Europske unije spremne povećati suradnju s Turskom te joj pružiti političku i financijsku pomoć kako bi teret izbjegličke krize bio podijeljen. Tursku se u pojedinim krugovima unutar Europske unije možda smatra i kao područjem gdje bi se mogao zaustaviti val migranta te s te strane postoji zajednički interes Europske unije i Turske. Neupitno je kako se Europska unija nije odgovarajuće postavila prema izbjegličkoj krizi uzimajući u obzir stavove ne samo država Višegradske skupine, nego i drugih većih država Europske unije poput Francuske kako ne postoji kapacitet primanja odgovarajućeg broja izbjeglica od strane država članica Europske unije.

Njemačka je svojom politikom otvorenih vrata dosegla već maksimalne kapacitete. Već 2013. godine se stalno propitkivalo prihvrat većeg broja izbjeglica iz Europe u Njemačkoj

³⁵ Romeo-Victor Ionescu, Grexit Between Speculation and Truth, Public Administration & Regional Studies, Vol. 15 Issue 1, 2015., str. 11.

te Kaya govori o potrebi za shvaćanjem da će postojati diversificirano i raznovrsno društvo.³⁶ S obzirom na to da su ovo jedne od ključnih tema rasprave, upitno je koliko Njemačka može nastaviti s prihvatom ovako velikog broja izbjeglica, ali je neupitno kako Europska unija i Turska jesu značajni partneri u pokušaju kontroliranja posljedica izbjegličke krize. „Europska unija je u studenom 2015. godine objavila da je Turskoj pomogla s iznosom od 3 milijarde eura za provedbu učinkovite i komplementarne podrške za sirijske izbjeglice.“³⁷

S aspekta sigurnosti, Turska je ključni čimbenik za kontroliranje izbjegličke krize te u skladu s tim Europskoj uniji je nužno da održava jake veze s Turskom te da joj pomaže u svim pogledima kako bi se kontrolirao priljev izbjeglica u Europsku uniju. Prihvatanjem Turske kao punopravne članice, turska vanjska politika bi bila usklađena sa Zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom Europske unije čime bi se kontrolirao problem izbjegličke krize koja je prijetnja ne samo Turskoj, nego i cijeloj Europskoj uniji. Europski povjerenik za proširenje Olli Rehn ističe kako je Turska ključna za sigurnost Europske unije jer ako se vrata zatvore, Europska unija više neće moći utjecati na razvoj u Turskoj što bi moglo dovesti do jačanja konzervativnih islamista.³⁸

Europska unija mora štiti svoje granice te zaustaviti protok ilegalnih migracija uz čuvanje integriteta Schengenskog prostora. Najveći problem Europskoj uniji predstavljaju ilegalne migracije. Prema izvješću o provedbi Zajedničkog akcijskog plana Europske unije i Turske, broj ljudi koji i dalje ilegalno ulaze u Europsku uniju je i dalje jako visok, iako se s obzirom na doba godine očekivalo smanjenje radi zimskih vremenskih uvjeta. U razdoblju od 17. prosinca do 31. siječnja broj ilegalnih migranata je sljedeći:

-ukupan broj nezakonitih migranata koji su do Europske unije stigli morem i kopnom (tj. kroz Grčku i Bugarsku) bio je 110 211. Većina njih, tj. 109 336 (99,2 %) prešla je Egejsko more.

-prosječan broj nezakonitih dolazaka kroz Grčku bio je 2377, kroz Bugarsku 19, a ukupno 2396 na dan

-preko Grčke ih je tjedno u prosjeku dolazilo 16 437³⁹

Prema ovim podacima možemo zaključiti kako je broj ilegalnih migracija iznimno visok te kako Turska mora poduzeti sve mjere kako bi se taj broj smanjio. „Kako bi se kontrolirao priljev ilegalnih migracija preko Egejskog mora, NATO se na zahtjev Njemačke, Grčke i Turske uključio u intervenciju suzbijanja ilegalnih migracija. NATO će biti zadužen za provođenje izviđanja, nadgledanja i zaustavljanje ilegalnih migracija preko Egejskog mora

³⁶ Asiye Kaya, (Re)Considering the Last Fifty Years of Migration and Current Immigration Policies in Germany, German Politics & Society, Vol. 31, br.2, 2013., str. 10

³⁷ http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf (20.02.2016.)

³⁸ http://www.academia.edu/699229/Pribli_zavanje_Turske_Europskoj_uniji_Turkeys_approach_to_the_EU (20.02.2016.)

³⁹ <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HR/1-2016-85-HR-F1-1-ANNEX-1.PDF> (22.02.2016.)

u suradnji s nadležnim tijelima te će uspostaviti vezu s FRONTEX-om.⁴⁰ Uloga NATO-a kao jednog od aktera u rješavanju izbjegličke krize ima veliku važnost te se očekuje smanjenje protoka ilegalnih migracija uspostavom kontrole na navedenom kritičnom području. Problem ilegalnih migracija neće biti lako u potpunosti spriječiti jer su kriminalne organizacije već stekle veliku razinu moći te prisutnost NATO-a može smanjiti taj protok, ali ga ne može u potpunosti zaustaviti.

Kao što je spomenuto, NATO će započeti suradnju s FRONTEX-om, radi čega Europska unija mora povećati sredstva kako bi FRONTEX uspio efikasno pomoći u rješavanju ilegalnih migracija. „FRONTEX trenutno ima 775 časnika i pomoćno osoblje raspoređenih na grčkim otocima kao dio Poseidon brze intervencije. Operacija uključuje i 15 brodova koji patroliraju područjima koja su najviše pogođena tokovima migracija.“⁴¹ Rješavanje ilegalnih migracija je vrlo zahtjevan proces, jer su kriminalne organizacije dostigle visok stupanj moći davajući migrantima sredstva za izbjegavanje kontrola i zakonskih propisa. Hasani ističe kako je u ovom slučaju očito da je mali utjecaj državnih kapaciteta objašnjenja zakona o stvarnosti migranata. Razlog tome je malo legalnih ruta u Europsku uniju iz trećih zemalja te su migranti prisiljeni koristiti ilegalne migracijske kanale te sebe staviti u ruke krijumčara i trgovaca ljudima te preuzeti sve rizike kako bi došle do željenog odredišta. To je najjasnije bilo u tragediji Lampedusa (Italija) u listopadu 2013. godine, gdje je u olupinama broda poginulo više od 360 migranata, azilanata i izbjeglica u cilju dolaska do Europe.⁴² Kako bi se riješilo ponavljanje ovakvih događaja, potrebno je dati ovlasti nadnacionalnom tijelu koje bi svojim pristupom te usuglašavanjem politika uspješno eliminirao kriminalne organizacije koje izbjeglicama daju mogućnost ilegalnog ulaska u Europsku uniju.

S obzirom na to da Turska ima drugu najveću kopnenu vojsku u NATO-u, Turska bi s vojnog aspekta mogla pridonijeti snazi Europske unije, ali bi upravo time mogla poremetiti određenu ravnotežu moći koja postoji u Europskoj uniji. Referendum o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije se upravo može promatrati kroz perspektivu pokušaja promjene odnosa snage i slabljenja osovine Berlin-Pariz. Veliki problem potencijalnom članstvu Turske u Europskoj uniji predstavlja jačanje radikalno desnih pokreta u Europskoj uniji, osobito u državama Višegradske skupine. U državama Višegradske skupine je izražena pojava nacionalizma, režima koji preuzimaju svu veću kontrolu nad medijima i sudskom

⁴⁰ http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127972.htm?selectedLocale=en (22.02.2016.)

⁴¹ <http://frontex.europa.eu/news/frontex-executive-director-to-meet-nato-secretary-general-and-eu-commissioner-avramopoulos-XBP2KN> (23.02.2016.)

⁴² Olard Hasani, Why EU migration law matters? Legal perspectives on EU migration law., *Curentul Juridic, The Juridical Current, Le Courant Juridique*, vol. 62, 2015., str.40.

vlasti, a njihovi pokušaji promjene zakonodavstva na trenutke krše i pravnu stečevinu Europske unije. Tartakoff propitkuje potrebu za promjenom Ustava u Mađarskoj, posebno uzimajući u obzir cijeli niz drugih aktualnih problema 2010. godine.⁴³ Fokus većine tih vlada bio je na ideološka pitanja i preuzimanje potpune vlasti u državi, ali temeljem podataka Eurostata moguće je ustvrditi da su napravili značajne pomake u kontroli rashoda proračuna.⁴⁴

Njihov skeptičan stav prema izbjeglicama ne reflektira samo njihovu brigu o ekonomskom aspektu, već su sve češće izjave njihovih visoko-rangiranih dužnosnika o opasnosti demografske i kulturne promjene. Takvi stavovi uglavnom nisu utemeljeni te se pitanje izbjeglica izrazito politiziralo, posebno uzimajući u obzir da su države Višegradske skupine tek potencijalno tranzitne, a ne konačne destinacije izbjeglica. U okviru rastuće ksenofobije veći priljev turske radne snage, izrazito standardan za svaki potencijalni ulazak nove države članice Europske unije, ne bi bio dobro prihvaćen u tim krugovima te bi unutar država članica Europske unije postojala mogućnost daljnjih nestabilnosti i nesigurnosti. Upravo u stavu ovih država je teško vjerovati kako bi Turska mogla postati punopravna članica Europske unije uzimajući u obzir trenutnu političku klimu.

5.4. Države Jugoistočne Europe

Kako je već prikazano u prethodnim cjelinama rada, ekonomski pokazatelji jasno pokazuju da države Jugoistoka Europe imaju značajne probleme. Spori oporavak od krize 2008. godine i razmjerno mala, iako uglavnom otvorena, gospodarstva, nisu idealni kandidati za punopravno članstvo u Europskoj uniji. Upravo prilikom velikog broja država Jugoistočne Europe je najviše na testu politika proširenja u kontekstu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike. Glavni problem svih država na tom području je razmjerno slab razvoj institucija, nedovoljno razvijeno gospodarstvo koje se prilikom tranzicije nije u potpunosti prebacilo na tržišno gospodarstvo i kompleksni politički proces u kojemu su čelnici stranaka i državni dužnosnici učestalo optuživani za korupciju i vršenje pritiska na medije. Razlog zašto ovo predstavlja izazov za Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije te politiku proširenja je potreba da se osigura stabilnost u širem okruženju vanjskih granica Europske unije. Postoji cijeli niz faktora koji sugeriraju potrebu da se osigura mir i prosperitet koji nije mogao biti osiguran isključivo nekakvim oblikom proširenog članstva ili različitim politikama susjedstva. S obzirom na vrlo visoke političke težnje potrebna je prisutnost

⁴³ Laura Tartakoff, Religion, Nationalism, History, and Politics in Hungary's New Constitution, Society, Vol. 49., br. 9. (2012.), str. 364

⁴⁴ <http://ec.europa.eu/eurostat> (24.2.2016.)

Europske unije kao faktora koji će jamčiti dugoročnu stabilnost. Također, u primjeru Republike Hrvatske je moguće vidjeti kako je pristupanje NATO-u i Europskoj uniji za Republiku Hrvatsku predstavljalo homogenizacijski faktor za političku elitu i strateški cilj oko kojeg je bilo moguće okupiti širu javnost. Upravo oko takvih strateških ciljeva bi se trebala graditi politika proširenja i jasno prikazati državama Jugoistočne Europe potencijale članstva. S druge strane je izrazito upitno koji bi bio dugoročni interes da Europska unija prihvati države koje imaju čitav niz političkih i ekonomskih izazova. U Sloveniji su korektivni mehanizmi unutar Europske unije relativno brzo reagirali kada se pokazivala mogućnost ozbiljne destabilizacije njezinog bankarskog sustava i vođenje potpuno neodržive fiskalne politike, ali bez upotrebe neke od drugih elemenata prisile koje Europska unija ima na svom raspolaganju upitno je koliko će Europska unija moći imati glasa u razvoju događanja u državama Jugoistoka Europe. U pojedinim državama središnje Europe poput Poljske i Mađarske već je moguće vidjeti značajnije opiranje prema pravnoj stečevini Europske unije i kako Europska unija trenutno nema vremena niti kapaciteta odgovoriti na taj problem. Ujedno je upitno koliko će izbjeglička kriza koja je dodatno poremetila odnose država Jugoistoka Europe djelovati kao dugoročni faktor. S obzirom na trenutnu situaciju postoji mogućnost određene homogenizacije država Jugoistoka Europe ako opstane rješenje oštre kontrole granica između Grčke i Makedonije. U takvom odnosu snaga upitno je kako bi djelovala Grčka koja nema snažni politički kapacitet kada se uzme u obzir njeni ekonomski problemi i slabo nošenje s posljedicama izbjegličke krize, ali i dalje ima mogućnost blokiranja ulaska novih članova. Tu je mogućnost iskoristila i u slučaju Makedonije, kada je blokirala njen ulazak u NATO savez radi spora oko imena.

Makedonija ima status države kandidatkinje od 2005. godine. Makedonija radi svog geostrateškog položaja predstavlja dio šire slike europske sigurnosti. Prema Paviću, geopolitička osjetljivost makedonskog prostora temelji se na koncentriranom i tranzitnom položaju u jugoistočnoj Europi.⁴⁵ Vanjskopolitički ciljevi Makedonije su punopravno članstvo u NATO-u i Europskoj uniji. Problem ostvarivanja tih vanjskopolitičkih ciljeva leži u lošim grčko-makedonskim odnosima prvenstveno radi spora oko makedonskog imena. Rješavanje spora oko makedonskog imena pokušalo se riješiti i na Međunarodnom sudu pravde.,,Presudom Haaškog suda (donesena s 15 glasova naprama jedan) smatra se da je Grčka, koja se protivila ulasku Makedonije u NATO u travnju 2008. godine, prekršila svoju obvezu da ne blokira ulazak te države u međunarodne organizacije, ukoliko se država navodi

⁴⁵ Radovan Pavić Geopolitički problemi međunarodnog položaja Makedonskog etnikuma i SR Makedonije, Politička misao Vol.6 No.4, 1969, str. 568.

pod imenom „Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija“(FYROM).“⁴⁶ Makedonija može kompletirati viziju jugoistočnog dijela Europe u NATO-u što bi bilo i realizirano da Grčka nije uložila veto na njezin ulazak kada su primljene Hrvatska i Albanija. Kako bi se to realiziralo, postavlja se pitanje hoće li se spor oko makedonskog imena ikada riješiti na bilateralnoj razini ili bi međunarodne organizacije trebale izvršiti pritisak na Grčku kako bi Makedonija koja je u slučaju NATO-a ispunila sve uvjete za punopravno članstvo mogla ispuniti svoje vanjskopolitičke ciljeve. Nakić smatra kako grčko-makedonski spor prelazi bilateralne odnose te utječe na stabilnost u cijeloj regiji te kako prolongiranje primanja Makedonije u NATO za posljedicu ima jačanje nacionalističkih osjećaja što kao rezultat može imati opadanje interesa Makedonije za eurointegracijske procese što može negativno utjecati na njezinu unutarnju političku stabilnost.⁴⁷

Makedonija se 2012. godine suočila s problemom kreiranja državnog proračuna radi čega je bila ugrožena njezina unutarnja politička stabilnost te su bili ozbiljno narušeni temelji demokracije u Makedoniji. „Sukob vlasti i opozicije u procesu donošenja proračuna za 2013. najveći je izazov parlamentarnoj demokraciji u dva desetljeća neovisne makedonske države. Nedostaci proceduralnih normi i njihovo izravno kršenje doveli su do nezapamćena incidenta u kojemu su opozicijski zastupnici iz makedonskoga etničkog bloka bili izbačeni iz Sobraanja primjenom fizičke sile.“⁴⁸ Vladajuća stranka u Makedoniji VMRO-DPMNE pod vodstvom Nikole Gruevskog ozbiljno narušava temelje demokracije u Makedoniji. Nakon afere oko prislušivanja vidljivo je u kolikoj mjeri se politika upliće u medije i pravosuđe što se izravno kosi s pravnom stečevinom Europske unije. Panov tvrdi kako su najveći problemi Makedonije pod vodstvom Nikole Gruevskog sljedeći: izostanak slobodnih i poštenih izbora,izjednačivanje vladajuće stranke Unutarnje makedonske revolucionarne organizacije – Demokratske stranke za makedonsko nacionalno jedinstvo (VMRO-DPMNE) i države, klijentelizam i politička patronaža, kontrola medija te nacionalistička ideologija.⁴⁹

Radi priljeva sirijskih izbjeglica preko Makedonije i Srbije u Europsku uniju potreban je veći stupanj suradnje među njima. „Humanitarna pomoć od 1,75 milijuna eura već je odobrena Srbiji i bivšoj jugoslavenskoj republici Makedoniji za hitnu pomoć izbjeglicama koje onuda prolaze prema Mađarskoj.Osim opsežne pomoći koju je već pružila u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći prijašnjih godina u području upravljanja granicama, migracija, azila i politika, Europska komisija razmatra dodatnu pomoć pojedinim zemljama kako bi ojačala

⁴⁶ Iva Kornfein, Nomen est omen: „Vječni“ spor Grčke i Makedonije, *Polemos* 16, 2013., str. 86.

⁴⁷ Mladen Nakić, *Europska unija i Zapadni Balkan-između želja i realnosti*, Mađunarodne studije, 2013., str.38.

⁴⁸ Nenad Marković i Denis Prešova, *Izazovi parlamentarne demokracije u Makedoniji*, *Političke analize*, Vol. 4 No. 14 , 2013. str. 41.

⁴⁹ Trajče Panov, *Skandal oko prislušivanja u Makedoniji: četiri karakteristike makedonskog izbornog autoritarnog režima*, *Političke analize*, Vol. 6 No. 21 , 2015, str.46.

kapacitete u području azila, migracija i vizne politike s ciljem jačanja zaštite ranjivih kategorija migranata i žrtava trgovanja ljudima.⁵⁰ Osim financijske pomoći, države članice pomažu Makedoniji pri čuvanju granica. Radi situacije na južnoj granici s Grčkom i sjevernoj sa Srbijom, Makedonija je proglasila izvanredno stanje te poziva vojsku u pomoć. „Situacija je eskalirala radi nasilja na južnoj granici s Grčkom koja je privremeno zatvorena radi nedostatka ljudskih resursa kako bi se migranti mogli registrirati.“⁵¹ Situacija na južnoj granici je svakim danom sve gora te je nužna pomoć i usklađenost svih država članica Europske unije kako bi se spriječio ilegalan ulazak u Schengenski prostor. Kako bi se uspješno zaštitile vanjske granice Europske unije nužno je odrediti zajedničke akcije te poduzeti konkretne mjere. Kako je grčko-makedonska granica jedna od najkritičnijih točaka izbjegličke krize, nužno je pojačati nadzor granice, implementirati sustav za otiske prstiju te osigurati adekvatne prihvatne kapacitete.

Prema Strategiji o proširenju Europske unije iz 2015. godine, proces pristupanja Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije Europskoj uniji je i dalje u zastoju te se ističe zabrinutost radi uplitanja politike u pravosuđe i medije te sve veće politizacije državnih institucija i sprovođenja izbora. Makedonija je ostvarila visok stupanj usklađenosti s pravnom stečevinom Europske unije te Komisija zaključuje kako je ostvaren značajan napredak radi čega je spremna proširiti svoje preporuke oko pregovora o pristupanju.⁵²

Srbija je država kandidatkinja od 2012. godine. Srbija kao i većina država Jugoistočnog Balkana ima problema s neučinkovitim pravosuđem, korupcijom te kontrolom medija. Dolanec tvrdi kako je proces europskih integracija ostavio vidljiv utjecaj na retoriku političkih stranaka, osigurao važne ustupke srpskog vodstva vezane uz suradnju s Haškim sudom i pregovore o statusu Kosova te kako je pokrenuo niz institucionalnih reformi u području pravosuđa, sigurnosnih službi i regulatornih agencija.⁵³

Srbija tradicionalno ima snažne odnose s Rusijom, što je predstavljalo zastoj u pregovorima kada je Europska unija uvela restriktivne mjere Rusima radi narušavanja ukrajinskog suvereniteta. Europski parlament u svom Izvješću o napretku ističe kako Srbija mora uskladiti svoju vanjsku politiku sa Zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom Europske unije te smatra kako Srbija može odigrati ključnu ulogu u odnosima između Europske unije i Rusije, pozdravlja aktivno sudjelovanje Srbije u međunarodnim mirovnim operacijama te

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015JC0040> (29.02.2016.)

⁵¹ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf) (29.02.2016.)

⁵² <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=16011&langTag=bs-BA> (01.03.2016.)

⁵³ Danijela Dolanec, Jačaju li autoritarne tendencije u Srbiji? Političke analize, Vol.5, Broj 17., 2014., str.56.

kritizira što je Srbija uz počasti ugostila nekoliko osoba na koje se primjenjuje zabrana izdavanja viza za EU i radi organiziranja vojne vježbe s ruskom vojskom.⁵⁴

Problem u Srbiji je što pored vladajuće struje koja se zalaže za pristupanje NATO-u i Europskoj uniji, postoji struja koja se zalaže za bliže odnose s Rusijom što je vidljivo u slučaju odbijanja uvođenja restriktivnih mjera Rusima kada ih je nametnula Europska unija i isto tražila od Srbije. Rusija na srpske težnje pristupanju NATO-u i Europskoj uniji ne gleda blagonaklono te postoji strah kako će početi vršiti pritisak na Srbiju.

Srbiju je kao i ostale zemlje Jugoistočne Europe pogodila izbjeglička kriza. Srbija se ne može samostalno nositi s izbjegličkom krizom te je nužna pomoć Europske unije u tehničkom i financijskom smislu. „Europska unija će nastaviti pružati potporu reformi sustava azila Srbije u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju. Iz IPA fondova za Srbiju je već izdvojeno 8,2 milijuna eura za projekte, koji se provode ili će se početi provoditi u narednih godinu dana:

3.200.000 eura će se koristiti za proširenje postojećih smještajnih kapaciteta za migrante u Srbiji, twinning projekta Europske unije od 1.000.000 € koji je već u tijeku, s naglaskom na izradi novog zakona o azilu te pojačanju reforme sustava azila te su osigurana su sredstva u iznosu od 4.000.000 eura za daljnji razvoj sustava graničnih nadzora Srbije.“⁵⁵

Crna Gora je zemlja kandidatkinja od 2010. godine. Pristupanje Europskoj uniji i NATO-u predstavljaju ključne vanjskopolitičke ciljeve Crne Gore. Crna Gora kao zemlja kandidatkinja čini sve kako bi uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Europske unije, a glavni problemi s kojima se Crna Gora suočava su neefikasno pravosuđe, korupcija, manipulacija medijima, organizirani kriminal te neefikasna javna uprava. Radi svog položaja s izlazom na Jadransko more i Mediteran, Crna Gora ima jedinstveni geostrateški položaj. U izvješću Europske komisije iz 2015. godine za Crnu Goru, ističe se kako su javna uprava i pravosudni sustav relativno usklađeni s pravnom stečevinom Europske unije. Naglašava se kako je rješavanje problema korupcije ograničeno te kako je nužno uložiti dodatne napore kako bi se riješilo pitanje organiziranog kriminala, posebice u ispitivanju širih kriminalnih mreža i borbi protiv pranja novca. Crna Gora je umjereno spremna po pitanju sposobnosti da izađe na kraj s pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar Unije. Međutim, kada su u pitanju industrijski i poljoprivredni proizvodi, Crna Gora i dalje trpi nisku konkurentnost koju treba unaprijediti. Usklađivanje s pravnom stečevinom Europske unije i jačanje administrativnih kapaciteta i dalje predstavlja veliki izazov za Crnu Goru.⁵⁶

⁵⁴

http://www.hnv.org.rs/docs/pristupanje_srbije_eu/Rezolucija%20Europskog%20parlamenta%20od%201132015%20o%20napretku%20Srbije.pdf (1.03.2016.)

⁵⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5535_en.htm (02.03.2016.)

⁵⁶ http://www.eu.me/images/24_XI_15_Izvje%C5%A1taj_o_Crnoj_Gori_za_2015.pdf (03.03.2016.)

Albanija je službeni status države kandidatkinje dobila 2014. godine. Albanija se suočava s problemima neefikasnog pravosuđa, kontrolom medija, korupcije te visokom stopom organiziranog kriminala. U izvješću Europske komisije o napretku Albanije ističe se kako je Albanija započela provedbu nužnih reformi u borbi protiv korupcije, zakonodavnih reformi te reformi koje su uvedene u borbi protiv organiziranog kriminala. Predlaže se fokusiranje na jačanje međunarodne i regionalne suradnje, uključujući i Europol s kojim bi trebala intenzivirati suradnju te uložiti dodatne napore u borbi protiv svih oblika organiziranog kriminala. Nužna je reforma pravosudnog sustava kako bi dodatno unaprijedili svoj položaj na putu integracije u Europsku uniju.⁵⁷ Osim borbe protiv organiziranog kriminala, promjene koje bi trebale biti ključne u Albaniji su jačanje vladavine prava, borba protiv korupcije, jačanje državne uprave i konstruktivniji međustranački politički dijalog. Albanija će morati provesti niz reformi kako bi mogla postati punopravnom članicom Europske unije.

6. PRIJETNJA IZBJEGLIČKE KRIZE HOMOGENOSTI POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Iako je migracijski val započeo tek 2015. godine, građanski rat u Siriji traje još od 2011. godine kada je došlo do pokušaja svrgnuća Bashar al-Assada s vlasti. Kada je došao na vlast, Bashar al-Assad isticao je kako će uvesti promjene u Siriji, međutim do promjena u političkom sustavu Sirije nije došlo, nego je, kako ističe Cvrtila nastavio s političkom represijom koju je uveo njegov otac te se s godinama počeo jačati otpor vladavini straha i nasilja, pa su se polako počele formirati političke skupine koje su potajno stvarale prijedloge političkih promjena.⁵⁸

U građanski rat u Siriji uključene su i treće strane, države s kojima vladajuća struja ima dobre vanjskopolitičke odnose te pomažu Basharu al Assadu da ostane na vlasti, dok s druge strane imamo i zemlje kojima je cilj svrgnuti njegovu vlast te potpomažu struju koja želi srušiti njegov režim. „Među značajnijim zemljama s kojima vladajući režim u Siriji ima uspostavljene partnerske vanjskopolitičke odnose te razvijenu gospodarsku i vojnu suradnju ističu se Rusija i Iran, dok su mu očigledni suparnici, protivnici, čak i neprijatelji, Izrael, Saudijska Arabija, Sjedinjene Američke Države te u posljednje vrijeme Turska.“⁵⁹

⁵⁷ http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/al_report_june_2014.pdf (05.03.2016.)

⁵⁸ Vlatko Cvrtila, Sirija i Libija, što ih povezuje, a što dijeli? Političke analize broj.12, 2012., str. 50.

⁵⁹ Oliver Andonov, Robert Mikac, Krešimir Mamić, Fenomen stranih boraca u Siriji i možebitne posljedice za Europu, Međunarodne studije br.1, 2014., str. 44.

6.1. Opasnost izbjegličke krize za Europsku uniju

Izbjeglička kriza koja je pogodila Europu 2015. godine, predstavlja jedan od najvećih izazova s kojima se Europska unija suočila. Izbjeglička kriza je ponovno iskazala duboke podjele unutar Europske unije te dovela u pitanje sam opstanak europske integracije. Ovo je najviše vidljivo ne samo u potpuno narušenim odnosima između država Jugoistoka Europe, već i u narušenim odnosima između Njemačke i nekolicine drugih država Europe. Blokiranjem makedonske granice s Grčkom, koja je imala diplomatsku potporu Austrije i država Višegradske skupine, Makedonija i njeni saveznici su zaustavili takozvanu Balkansku migrantsku rutu. Takvo rješenje dugoročno nije održivo uzimajući u obzir da je njemačka kancelarka Angela Merkel otvoreno zagovarala politiku otvorenih vrata izbjeglicama i ovakav splet događanja se izrazito negativno održava na njen položaj u njemačkoj unutarnjoj politici. „Po prvi put u dugom periodu i sami Nijemci sumnjaju u sposobnost svoje kancelarke da u potpunosti upravlja krizom pa se u nedavnoj anketi 81% Nijemaca izjasnilo da misli kako kancelarka Merkel nema kontrolu nad zbivanjima u izbjegličkoj krizi.“⁶⁰

U toj situaciji je Austrija koja je tradicionalni njemački saveznik preventivno djelovala i nakon uvođenja striktnih dnevnih kvota odlučila povući značajni vanjskopolitički potez u podržavanju blokade makedonsko – grčke granice. Takav potez bi mogao imati posljedice u budućnosti jer se time dovodi u pitanje dugoročna kohezija Europske unije kada se čak niti savezničke države ne mogu dogovoriti oko osnovnih kriznih pitanja koja pogađaju Europsku uniju. Stanje je bitno gore među državama koje nemaju tradicionalno izgrađene dobre odnose. „Kako bi pokazala svoje negodovanje radi njezine odluke, Grčka je odlučila povući svog veleposlanika iz Austrije.“⁶¹ Grčkoj veliki problem predstavlja što nema veći broj vanjskopolitičkih alata kojima bi mogla djelovati uzimajući u obzir da je već opterećena sporom s Makedonijom oko naziva, izrazito teškim ekonomskim problemima i teško shvatljivim unutrašnjim političkim problemima. U takvom razvoju okolnosti postoji očita potreba da pojedina država na toj ruti postane prihvatni centar koji bi mogao dalje sortirati izbjeglice, uzimajući u obzir da konflikt u Siriji nije jedini uzrok izbjegličke krize.

Migranti koji trenutno prolaze Europom su vrlo heterogena skupina koja se sastoji od nekolicine država koje su pogođene konfliktima poput Afganistana, Iraka, Sirije i Libije, ali postoji i značajan broj izbjeglica iz drugih okolnih država. Upravo radi toga su Merkel i nekoliko drugih europskih čelnika u početku pokušali raditi razgraničenje između kategorija

⁶⁰ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3431244/81-Germans-say-Merkel-mess-migrant-situation-popularity-hits-five-year-low.html> (08.03.2016.)

⁶¹ <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/25/greece-wont-be-lebanon-of-europe-yannis-mouzalas-refugees-eu> (08.03.2016.)

ekonomskih migranta i izbjeglica koji bježe iz svojih država radi realne opasnosti životu. Nakon što je u potpunosti Grčka prestala funkcionirati u vidu suspenzije vlastitog zakona o azilu i elemenata Dublinske konvencije, mogućnost da se migrante vrati u države iz kojih su došli sve je više otežana. „Prema Dublinskoj uredbi azilanti koji su registrirani u prvoj državi članici moraju se u tu istu državu deportirati ako se nađu u drugoj državi članici EU-a. To je pravilo najprije prekršeno u Grčkoj. Nijedna zemlja ne želi biti utočište za tisuće izbjelica koje traže bolji dom izvan vlastite zemlje pogotovo na temelju upitnog pravila o prvome mjestu registracije.“⁶²

6.2. Mogući razvoj krize

„Temeljem kompromisa između Europske unije i Turske dogovorenog 7. ožujka 2016., Turska će povećati napore da zaustavi priljev izbjeglica te se između redaka tog sporazuma može pročitati da će Turska u budućnosti obavljati zadatak selekcije između kategorija ekonomskih migranta i izbjeglica koje će Europska unija u konačnici primiti. Prema trenutnim naznakama i nacrtima sporazuma, Turskoj će biti isplaćena značajna novčana pomoć, iako se trenutni sporazum izrazito kritizira budući da ostavlja mogućnost povratka izbjeglica u Siriju.“⁶³ Čini se kako je ovo rješenje, koje je prilično veliki iskorak u kratkom periodu, uspješno dogovoreno upravo na pritisak s obzirom na zatvaranje makedonsko – grčke granice. Ako Turska, u kojoj se trenutno nalazi oko 3 milijuna izbjeglica, ne preuzme odgovornost za zaustavljanje izbjegličkog vala, ta bi se odgovornost prenijela na sljedeću državu u ruti, što bi u ovom slučaju bila Grčka.

Postoji čitav niz razloga zašto takav teret i odgovornost Njemačka nikako ne želi da padne na Grčku i zašto se na ovaj potez Austrije gledalo s toliko malo odobravanja i razumijevanja. S jedne strane, Grčka je članica Europske unije koja ima vjerojatno najnestabilniju situaciju u pogledu ekonomskih aspekata, a isto tako ne uspijeva slijediti preporuku Europske komisije kako bi stabilizirala deficit proračuna i vanjski dug. S tog aspekta dodatni teret izbjeglica mogao bi imati negativan učinak na krhku stabilnost koja trenutno vlada u Grčkoj. Vlada Alexisa Tsiprasa je došla na vlast s izrazito ambicioznim obećanjima o mogućnosti otpisa dijela grčkog duga, ali je u međuvremenu bila prisiljena odustati od velikog dijela politike temeljem kojeg je dobila dva, vremenski vrlo malo udaljena, izborna ciklusa i njihovo se trenutno ponašanje najbolje može usporediti sa stečajnim upraviteljima. Neovisno o svim problemima Grčke kao vjerojatno najnestabilnije i

⁶² Elizabeta Mađarević, Izbjeglička kriza-najveći izazov za nacionalne države i Europsku uniju, Notitia-časopis za održivi razvoj, broj 1., 2015., str.105.

⁶³ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/03/07/> (08.03.2016.)

najmanje dosljedne članice Europske unije, Njemačka i dalje pokušava tu krizu održati izvan granica Europske unije.

Takva politika je ogledalo kontinuirano pragmatične politike njemačke kancelarke. Politika otvorenih vrata s kojima je Njemačka nastupila je začudila veliki broj političkih komentatora koji ukazuju na njene pretežito pragmatičke postupke u provođenju i unutarnje i vanjske politike. Kompromis koji je postignut 7. ožujka 2016. je upravo jedan od primjera vrlo strogog pragmatizma u kojoj se racionalno procjenjuju koristi i opasnosti od toga da se Grčku pretvori u prihvatni centar za izbjeglice. Njemačka procjena se vjerojatno oslanja na nekoliko činjenica, od kojih je prva da bi daljnja nestabilnost u Grčkoj mogla imati negativne posljedice na Eurozonu i stabilnost eura. Drugi vrijedan razlog je da Grčka je članica Europske unije te ovako se politički teret potencijalnog protjerivanja izbjeglica ne stavlja na teret članici Europske unije, nego Turskoj. Treći je što unatoč tome što predsjednik Erdogan još uvijek nije uspio provesti svoje ideje pretvorbe Turske u predsjednički politički sustav, vladavina njegove Stranke pravde i razvoja unutar Turske nije upitna. Trenutni predsjednik vlade, Davatuglu, njegov je dugogodišnji suradnik i obnašao je dužnost ministra vanjskih poslova u trenutku kada je Erdogan bio premijer.

Upravo faktori koji realno dugoročno priječe put Turskoj prema Europskoj uniji su trenutno najviše korisni Njemačkoj. Autokratska volja Erdogana i njegova snažna kontrola nad represivnim aparatom u Turskoj će omogućiti puno kvalitetniju kontrolu nad izbjegličkom krizom nego li Tsiprasova Grčka koja je toliko opterećena vlastitim unutarnjim podjelama i teškom ekonomskom situacijom da ne predstavlja vjerodostojnog partnera. Upravo će politika proširenja u kojoj će se Turskoj vjerojatno, ako to bude tražila, ponovno naglasiti mogućnost priključenja Europskoj uniji, bi mogla igrati vrlo vrijednu ulogu u daljnjem razvoju krize. Turskoj bi to ostavilo mogućnost prijeko potrebnog demokratskog legitimiteta, s obzirom na ustavne promjene koje Erdogan pokušava provesti, a i uzimajući u obzir stalnu cenzuru koju provodi nad medijima. Postupanjem Europske unije prema Mađarskoj i Poljskoj se već jasno pokazalo kako Europska unija trenutno ima mnogo veće probleme nego li manje autokratske tendencije i probleme s cenzurom ili provođenjem pravilnog demokratskog postupka.

Kraj opasnosti izlaska Velike Britanije iz Europske unije, unutarnje nestabilnosti nekolicine ekonomija unutar Europske unije, problema izbjeglica, Europska unija trenutno provodi vrlo pragmatične i konkretne odluke u nedostatku većeg manevarskog prostora i vremena da se provodi dosljedna vanjska politika. Čitav razvoj ove krize bi pretjerano trebao članicama Europske unije potvrditi značaj provođenja koherentne Zajedničke vanjske i sigurnosne politike budući da je krizu koja se trenutno odvija trebalo spriječiti zaustavljanjem

rata u Siriji i stabiliziranjem situacije na Bliskom istoku. Umjesto toga je Europska unija omogućila SAD-u, Rusiji, Iranu, Saudijskoj Arabiji i cijelom nizu drugih aktera, da kontinuirano vode rat u Siriji bez da je sama značajnije politički ili na ikakav drugi način utjecala na događanja u tom konfliktu.

S jedne strane se može reći kako je Europska unija više ekonomska nego li vojno – politička integracija i kako njen dugoročni razvoj počiva na stabilnosti njenih članica, zajedničke valute i ekonomske stabilnosti, jednako je vrijedno i prijeko potrebno razviti koherentnu vanjsku politiku koja će na ovakva zbivanja s kojima se trenutno suočava Europska unija odgovorno i pravovremeno organizirati. Unutar Europske unije se nalazi dvije od pet stalnih država članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i inercija koju u prikazali u toleriranju sukoba u Siriji postavlja pitanje je li Europska unija uopće sposobna voditi koherentnu vanjsku politiku. Izbjeglička kriza je jasan pokazatelj da ekonomsko i socijalno blagostanje mogu biti ugroženi od strane vanjskih faktora i iz istih razloga kojih se Europska unija odlučila za integraciju u ekonomsku uniju, sada je potrebno dodatno razvijati politički aspekt europske integracije. „Izbjeglička kriza u kojoj su se Europska unija i njezine države članice našle unatrag nekoliko mjeseci mogla bi postati pravim testom stanja europske imigracijske politike te potvrdom njezine razapetosti između nadsocijalnih tendencija Europske komisije kao njezinog glavnog pokretača s jedne strane i nacionalnih imigracijskih politika s druge strane.“⁶⁴

⁶⁴ Nella Popović, Imigracijska politika Europske unije na testu izbjegličke krize, Političke analize Vol.6. No 23, 2015., str. 34.

7. ZAKLJUČAK

Zajednička vanjska i sigurnosna politika predstavlja jednu od najbitnijih politika Europske unije, a politika proširenja je njezin integralni dio. Zemlje Zapadnog Balkana (Albanija, Makedonija, Srbija i Crna Gora) i Turska su trenutne zemlje kandidatkinje za punopravno članstvo u Europskoj uniji. Prema analizi BDP-a država kandidatkinja, ostvarena je stopa rasta u svim državama u razdoblju njihove kandidature te se ostvario pomak u usklađivanju njihovih zakonodavstava s pravnom stečevinom Europske unije. Prednosti prihvaćanja novih članica u Europskoj uniji su mnogobrojne za obje strane. Europska unija proširenjem dobiva veće zajedničko tržište, veći BDP, širenje demokratskih vrijednosti i veću stopu sigurnosti. Analizom BDP-a zemalja članica koje su se priključile Europskoj uniji dokazalo se kako je punopravno članstvo u Europskoj uniji pogodovalo stopi rasta BDP-a. Zemlje kandidatkinje na raspolaganju imaju fondove Europske unije te kao punopravne članice se čine privlačnije stranim investitorima što rezultira većim inozemnim ulaganjima. Problem daljnjeg proširenja Europske unije najviše leži u malom stupnju koherentnosti među postojećim državama članicama, što je najviše vidljivo u nemogućnosti izglasavanja Ustavnog ugovora te nemogućnosti donošenja konkretnog dogovora oko rješavanja izbjegličke krize. Referendum u Velikoj Britaniji kojim želi napustiti Europsku uniju također predstavlja problem Europske unije jer bi njezin izlazak mogao izazvati domino efekt. Postavlja se treba li se Europska unija baviti politikom proširenja ili politikom produbljivanja odnosa među postojećim državama članicama. Europska unija nije u potpunosti definirala budućnost vlastite integracije te se izrazito teško nosi sa zahtjevnim aktualnim izazovima. Pitanja vezana za vanjsku politiku su od izričitog značaja jer bi to članicama Europske unije omogućilo veći utjecaj na zbivanja u međunarodnim odnosima. Potpuni nedostatak komunikacije i pogoršanje odnosa država Jugoistočne Europe je izrazito zabrinjavajuće u kontekstu njihovog potencijalnog statusa punopravnih članica Europske unije. Ne treba zaboraviti kako te države ujedno imaju i niz problema od korupcije i demokratskih vrijednosti do konsolidacije vladavine prava. U trenutnim uvjetima je upitna mogućnost da se značajnije nastavi širenje Europske unije. Radi mnogih unutarnjih i vanjskih faktora prethodno navedenih Europskoj uniji je potrebna jača unutarnja konsolidacija prije nego li može nastaviti s proširenjem. Politika proširenja je izrazito djelotvorna u sklopu Zajedničke vanjske i sigurnosne politike te ju je u racionalnim i održivim okvirima potrebno dalje razvijati.

U Varaždinu, 29. travnja 2016.

Marta Borac

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Marta Borac pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada pod naslovom Politika proširenja Europske unije u idućem desetljeću, perspektive i utjecaji na Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:

Marta Borac

Marta Borac

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Marta Borac neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom diplomskog rada pod naslovom Politika proširenja Europske unije u idućem desetljeću, perspektive i utjecaji na Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Europske unije čija sam autorica.

Studentica:

Marta Borac

Marta Borac

8. POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Svjetlan Berković, Diplomacija i diplomatska profesija, Urban-Media d.o.o., Dubrovnik, 2006.
2. Mirko Bilandžić, Sjeme zla - Elementi sociologije terorizma, Plejada Synopsis, Zagreb, 2010.
3. Ljerka Mintas Hodak, Povijest europskih integracija, Mate d.o.o., Zagreb, 2011.
4. Stephen Keukeleire, Jennifer MacNaughtan, The Foreign Policy of the European Union, Palgrave Macmillan, London, 2008.
5. Henry Kissinger, World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History, Penguin Books, London, 2014.
6. Henry Kissinger, Treba li Amerika vanjsku politiku, Golden Marketing, Zagreb, 2003.
7. Petar Kurečić, Geopolitika i geoekonomija suvremenog NATO-a, Stajer-graf d.o.o., Zagreb, 2011.
8. Paul Anthony Samuelson, William Dawbney Nordhaus, Ekonomija, 18. Izdanje, Mate d.o.o., Zagreb, 2007.
9. Radovan Vukadinović: Teorije vanjske politike, Politička kultura, Zagreb, 2005.

Znanstveni i stručni članci:

1. Oliver Andonov, Robert Mikac, Krešimir Mamić, Fenomen stranih boraca u Siriji i možebitne posljedice za Europu, Međunarodne studije br.1, 2014.
2. Mirko Bilandžić: Prema strategiji "nacionalne" sigurnosti Europske unije-Analiza strategije unutarnje sigurnosti Europske unije, Policijska sigurnost broj 1., Zagreb, 2012.
3. Vjekoslav Bratić, Politika proračuna i proračunskog procesa: primjer Hrvatske, Vol.7., br. 1., 2011.
4. Vlatko Cvrtila, Države i međunarodna sigurnost, Politička misao, Vol XXXIV, br. 3., 1997.
5. Vlatko Cvrtila, Sirija i Libija, što ih povezuje, a što dijeli? Političke analize broj.12, 2012.

6. Danijela Dolanec, Jačaju li autoritarne tendencije u Srbiji? *Političke analize*, Vol.5, Broj 17.,2014.
7. Olard Hasani, Why EU migration law matters? *Legal perspectives on EU migration law.*, *Curentul Juridic*, *The Juridical Current*, *Le Courant Juridique*, vol. 62, 2015.
8. Romeo-Victor Ionescu, Grexit Between Speculation and Truth, *Public Administration & Regional Studies*, Vol. 15 Issue 1, 2015.
9. Asiye Kaya, (Re)Considering the Last Fifty Years of Migration and Current Immigration Policies in Germany, *German Politics & Society*, Vol. 31, br.2, 2013.
10. Iva Kornfein, Nomen est omen: „Vječni“ spor Grčke i Makedonije, *Polemos* 16, 2013.
11. Duško Lozina, Mirko Klarić, Javna uprava suvremene države u promijenjenim okolnostima, Vol.49, br. 1., 2012.
12. Elizabeta Mađarević, Izbjeglička kriza-najveći izazov za nacionalne države i Europsku uniju, *Notitia-časopis za održivi razvoj*, broj 1., 2015
13. Nenad Marković i Denis Prešova, Izazovi parlamentarne demokracije u Makedoniji, *Političke analize*, Vol. 4 No. 14 , 2013
14. Mladen Nakić, Europska unija i Zapadni Balkan-između želja i realnosti, *Mađunarodne studije*, 2013.
15. Trajče Panov, Skandal oko prisluškivanja u Makedoniji: četiri karakteristike makedonskog izbornog autoritarnog režima, *Političke analize*, Vol. 6 No. 21 , 2015.
16. Radovan Pavić Geopolitički problemi međunarodnog položaja Makedonskog etnikuma i SR Makedonije, *Politička misao* Vol.6 No.4, 1969.
17. Nella Popović, Imigracijska politika Europske unije na testu izbjegličke krize, *Političke analize* Vol.6. No 23, 2015.,
18. Davorin Rudolf, Zajednička sigurnosna i obrambena politika Europske unije prema Lisabonskom ugovoru, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 2014.
19. Branimir Skoko, Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Europskoj uniji-instrumenti financijske potpore, *Poslovna izvrsnost*, broj 1., 2009.
20. Laura Tartakoff, Religion, Nationalism, History, and Politics in Hungary's New Constitution, *Society*, Vol. 49., br. 9.,2012.

Ostali izvori:

1. <http://www.e-ir.info/2015/08/22/how-crucial-was-the-empty-chair-crisis-in-the-course-of-european-integration/>
2. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html
3. <http://en.euabc.com/word/640>
4. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_4.1.1.html
5. <http://proleksis.lzmk.hr/20204/>
6. http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/mali_leksikon_europskih_integracija_20101.pdf
7. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=2626&sec=394>
8. http://www.hnb.hr/rejting_rh/h-zemlje-clanice-eu-i-kandidati.pdf
9. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
10. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf
11. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_hr.pdf
12. http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm
13. <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Instrument%20prepristupne%20pomo%C4%87i%20%20IPA%20II.pdf>
14. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?page=1>
15. <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>
16. <https://www.imf.org/External/NP/sta/bop/pdf/diteg20.pdf>
17. http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2015_36_en.pdf
18. http://ec.europa.eu/cvm/docs/com_2016_41_en.pdf
19. <http://proleksis.lzmk.hr/50868/>
20. http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_en.pdf
21. <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>
22. http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf

23. http://www.academia.edu/699229/Pribli_zavanje_Turske_Europskoj_uniji_Turkeys_a_pproach_to_the_EU
24. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127972.htm?selectedLocale=en
25. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HR/1-2016-85-HR-F1-1-ANNEX-1.PDF>
26. <http://frontex.europa.eu/news/frontex-executive-director-to-meet-nato-secretary-general-and-eu-commissioner-avramopoulos-XBP2KN>
27. <http://ec.europa.eu/eurostat>
28. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52015JC0040>
29. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf)
30. <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/prosirenje/default.aspx?id=16011&langTag=bs-BA>
31. http://www.hnv.org.rs/docs/pristupanje_srbije_eu/Rezolucija%20Europskog%20parlamenta%20od%201132015%20o%20napretku%20Srbije.pdf
32. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5535_en.htm
33. http://www.eu.me/images/24_XI_15_Izvje%C5%A1taj_o_Crnoj_Gori_za_2015.pdf
34. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/al_report_june_2014.pdf
35. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3431244/81-Germans-say-Merkel-mess-migrant-situation-popularity-hits-five-year-low.html>
36. <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/25/greece-wont-be-lebanon-of-europe-yannis-mouzalas-refugees-eu>
37. <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/03/07/>

Popis tablica:

1. Dosadašnja proširenja Europske unije	3
2. Rejting dugoročnog zaduživanja u stranoj valuti.....	8
3. BDP država kandidatkinja	9
4. Indikativne alokacije sredstava prema zemljama sudionicama programa	12
5. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine.....	14
6. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine.....	15
7. BDP Republike Hrvatske koja je pristupila Europskoj Uniji 2013. godine	16
8. Izravna ulaganja u države članice koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine.....	18
9. Izravna ulaganja u države članice koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine.....	19
10. Izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku koja je pristupila Europskoj uniji 2004. godine ...	19

Popis grafikona:

1. Financijski okvir za razdoblje 2014.-2020.....	12
2. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2004. godine.....	14
3. BDP država članica koje su pristupile Europskoj uniji 2007. godine.....	15
4. BDP Republike Hrvatske koja je pristupila Europskoj Uniji 2013. godine	16